

วารสารพุทธมัจค์

JOURNAL OF BUDDHAMAGGA

ISSN 2630-0788 ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2566

ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม

ราคาเล่มละ 100 บาท

วารสารพุทธมัคค์

JOURNAL OF BUDDHAMAGGA

ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2566)

Vol. 8 No. 2 (July – December 2023)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อจัดทำวารสารพุทธมัคค์ให้เกิดขึ้นในสำนักเรียน
2. เพื่อปรับปรุงและพัฒนาวารสารพุทธมัคค์ให้เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐาน TCI
3. เพื่อให้มีวารสารที่ได้มาตรฐานสำหรับตีพิมพ์ผลงานของบุคลากรภายในและภายนอกสำนักเรียน

เจ้าของ

ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม (RESEARCH CENTER FOR DHAMMSUKSA PHRAPARIYATTIDHAMMA OF WATAWUTWIKASITARAM SCHOOL) สำนักงานวารสารพุทธมัคค์ กุฎิคุณแม่ชาลั้ง ห้อง 305 เลขที่ 137 วัดอาวุธวิกสิตาราม ถนนจรัญสนิทวงศ์ 71 บางพลัด กรุงเทพฯ 10700 โทร 0860864258

ที่ปรึกษา

พระธรรมวชิรสุธี	รองแม่กองบาลีสนามหลวง ประจำคณะธรรมยุต เจ้าอาวาส/เจ้าสำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม
พระราชติลก, ดร.	ผู้ช่วยแม่กองบาลีสนามหลวง ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดอาวุธวิกสิตาราม ประธานกรรมการบริหารการศึกษา
พระศรีวินยาภรณ์, ดร.	เจ้าคณะแขวงบางพลัด ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดอาวุธวิกสิตาราม รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พระมหาพรภวิทย์ จิรวชิโช	อาจารย์ใหญ่สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม
พระศรีวชิรวาทิ, ผศ.ดร.	รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พระครูศรีวีรคุณสุนทร, ผศ.ดร.	คณบดีคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พระมหาพรชัย สิริวิโร, ผศ.ดร.	รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.เนตร หงษ์ไกรเลิศ	มหาวิทยาลัยสยาม
นาวาเอก ดร.นพดล บงกชกาญจน์	กรมยุทธศึกษาทหารเรือ
ดร.วิลาสินี วัฒนมงคล	ผู้พิพากษาสมทบ ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสงคราม

บรรณาธิการวารสาร

พระมหามหาวินทร์ ปุริสุตโตโม, ผศ.ดร.

กองบรรณาธิการวารสาร

พระบุญฤทธิ์ อภิปัญโญ	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ดร.มนัสวี ศรีนนท์	มหาวิทยาลัยมหิดล
ผศ.ดร.ธเนศ เกษศิลป์	มหาวิทยาลัยมหิดล
ผศ.ดร.สุณี เวชประสิทธิ์	มหาวิทยาลัยนวมินทราชินา
พ.ต.ท.หญิง ดร.ปิยะนุช ศรีสรานุกรม	โรงเรียนนายร้อยตำรวจ
นายครรชิต มีซ่อง	โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความ

พระครูวินัยธรบุญศรี ภาณวุฒโฒ, ผศ.ดร.	อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พระครูวินัยธรสุขุม สุขวฑฒโก, ผศ.	คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พระครูปลัดสุรวุฒิ จนุฑฒโม, ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
พระครูวินัยธรเจริญ ฑนตจิตโต, ดร.	คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พระมหาวิโรจน์ ภาณวิโร, ดร.	คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พระมหาไพจิตร อุตตมธมโม, ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

พระคมน์ ขนดีโว, ดร.	นักวิชาการอิสระ ด้านศาสนาและปรัชญา
รศ.ดร.ศรชัย ท้าวมิตร	อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
รศ.ดร.สุกิจ ชัยมุสิก	อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
รศ.ดร.รัตน์ ปัญญาภา	คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
รศ.วิรัตน์ กางทอง	อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ผศ.พิเศษ ดร. สรวิชญ์ วงษ์สะอาด	วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี
	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.ณัฐธพงษ์ มะลิซ้อน	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
ผศ.ดร.ประยูร ป้อมสุวรรณ	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
ผศ.ดร.ภัทรชัย อุทาพันธ์	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
ผศ.ดร.ภาชิต สุขวรรณดี	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
	วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.ทรงศักดิ์ พรหมดี	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา
ผศ.ดร.ปิ่นณพงค์ วงศ์ณาศรี	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
	วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช
ผศ.ดร.ไกรฤกษ์ ศีลาคม	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
ผศ.ดร.ประทีป พีชทองกลาง	คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์
	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา
ผศ.ดร.เมธา หริมเทพาธิป	สาขาวิชาปรัชญาและจริยศาสตร์
	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
ผศ.ดร.ธเนศ ปานหัวไผ่	คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ผศ.ดร.ภาชิต สุขวรรณดี	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
	วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.สุชาติ บุษย์ชฎานนท์	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
ดร.กำจร เพี้ยเอี้ย	อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ดร.ขวลิต ไหลรินทร์	อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ดร.จักรี ศรีจารุเมธีญาณ	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
ดร.พันธุ์ธัช ศรีทิพันธ์	คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ดร.จักรพงษ์ ทิพสูงเนิน	สำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม

ง • วารสารพุทธมัตถ์ ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2566)

ดร.พูนศักดิ์ กมล	วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ
	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ดร.ธนรัฐ สะอาดเยี่ยม	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
	วิทยาเขตสุรินทร์
ดร.ประภาส แก้วเกตุพงษ์	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ดร.กฤตสุขิน พลเสน	บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ดร.ประเวช วัฒนาแก้ว	คณะศาสนาและปรัชญา
	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ดร.วิลาสินี วัฒนมงคล	ผู้พิพากษาสมทบ ศาลเยาวชนและครอบครัว
	จังหวัดสมุทรสงคราม
ดร.กัญญาภักดิ์ แม่ก๊ก	นักวิชาการอิสระ ด้านศาสนาและปรัชญา
ดร.สมเจต หลวงกัน	วิทยาลัยสงฆ์สุพรรณบุรีศรีสุพรรณภูมิ
	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ดร.มนัสวี ศรีนนท์	สถาบันนวัตกรรมการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยมหิดล
ดร.เพ็ญพรรณ เพ็ญฟูลอย	วิทยาลัยสงฆ์สุพรรณบุรีศรีสุพรรณภูมิ
	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ดร.อรพรรณ สุชาติกุลวิทย์	นักวิชาการอิสระ ด้านศาสนาและปรัชญา

ฝ่ายจัดรูปเล่ม/สมาชิกวารสาร

นายอริย์ธัช เลิศอมรไชยกิจ	นายสุขชาน มั่งสัน
นางสาวพรทิพย์ พงษ์กิตติวงศ์	นางสาวสุนี อามาตย์มนตรี

พิมพ์ที่

จี คลาส (G CLASS) เลขที่ 26/19 ศาลายา พุทธมณฑล นครปฐม 73170
โทร 028892223 โทรสาร 028893204 อีเมลล์ g_class@hotmail.com

บทบรรณาธิการ

วารสารพุทธมัตต์ ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2566 ปีที่ 8 กองบรรณาธิการวารสารพุทธมัตต์ ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม ได้ดำเนินการบริหารจัดการทุกบทความจากนักวิชาการหลากหลายหน่วยงาน ให้เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐาน TCI อย่างเคร่งครัดและเข้มข้นทุกขั้นตอน โดยได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกที่มีคุณวุฒิและคุณสมบัติที่สอดคล้องกับเนื้อหาบทความเป็นผู้ประเมิน เพื่อให้ได้บทความที่ได้มาตรฐาน

วารสารพุทธมัตต์ฉบับนี้ได้นำเสนอผลงานของนักวิชาการจากหน่วยงานต่างๆ ที่น่าสนใจดังต่อไปนี้

1. การบูรณาการพุทธปรัชญาในอรรถกถาธรรมบทเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเยาวชนในสังคมยุคดิจิทัล (An Integrating the Buddhist Philosophy in Dhammapada Commentary for Improving the Life Quality of Youth in the Digital Society) โดย พระมหาศรัยธรรมคุณ คุณปญโญ (คงผล) สวัสดิ์ อโณทัย และสมบุญ บัญโท มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น ผลการวิจัย พบว่า คุณธรรมจริยธรรม คุณงามความดีที่ควรมีอยู่จิตใจ เช่น ความกตัญญูต่อบุคคล เมตตา กรุณา พุทธปรัชญาในอรรถกถาธรรมบทที่ปรากฏนิทานเรื่องเล่าเชิงบุคลาธิษฐานและธรรมาธิษฐานสามารถนำมาเป็นรูปแบบในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเยาวชนได้ ทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านกาย สังคม (ศีล) อารมณ์ (จิตใจ) และปัญญา โดยวิเคราะห์ผ่านกรอบพุทธอภิปรัชญา พุทธญาณวิทยา และพุทธจริยศาสตร์ จนวิจักษ์ แล้วนำไปสู่วิธานการประยุกต์ใช้ โดยมีเป้าหมายหลักเพื่อให้เยาวชนได้ตระหนักถึงคุณค่าของคุณธรรมจริยธรรมนั้น แล้วนำไปปฏิบัติจนเกิดผลเชิงคุณภาพที่ถูกต้องดีงาม โดยเน้นย้ำให้เยาวชนมีความกตัญญูต่อบุคคล มีเมตตา กรุณา และมีสติสัมปชัญญะ ไม่ประมาท ต่อการใช้ชีวิตในสังคม ก็เพื่อลดละความโลภ โกรธ หลง อันเป็นกิเลสที่ปลูกฝังอยู่ในจิตใจ และรู้จักนำมาพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนให้เห็นแนวทาง ได้รู้วิธีคิด และได้เข้าใจวิถีปฏิบัติ ตามหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนา จนเข้าใจลึกซึ้งถึงแก่นแท้แห่งสภาวะธรรมทั้งปวงอย่างตรงประเด็น องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัยนี้ คือ รูปแบบ MCW Model

2. การประยุกต์ใช้กฎแห่งกรรมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตในสังคมไทยหลังนวยุค (The Application of Law of Karma Related to Development of the Life Quality in the Postmodern Thai Society) โดย พระครูสังฆรักษ์ทะนงศักดิ์ จีรวฑฒโน (แห่ออ) สมบุญ บัญโท และสวัสดิ์ อโณทัย มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น ผลการวิจัย พบว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตยังมีความจำเป็น เพราะสังคมไทยหลังนวยุคได้มาสู่ยุคการเปลี่ยนแปลงที่ฉับไวทั้งข้อมูลข่าวสาร ไฮ-เทคโนโลยี วัตถุนิยม บริโภคนิยม หากประชาชนตามไม่ทัน ย่อมเกิดปัญหาได้ พฤติกรรมของคนเป็นไปส่อไปในทางผิดศีลธรรมมากขึ้น กฎแห่งกรรม หากประชาชนมีความเข้าใจถูกต้อง เชื่อกรรมและผลของกรรมสามารถช่วยยับยั้งมิให้ล้าไปสู่ความชั่ว หันกลับมาทำความดี กฎแห่งกรรมช่วยให้เกิดการพัฒนาร่างกายและสังคม โดยอาศัยสัมมาทิฐิ และหลักไตรสิกขามามบ่มเพาะที่ช่วยให้เกิดการพัฒนาร่างกาย วาจา ใจ อาศัยความมีวินัยในตัวเอง อาศัยจิตใจที่แน่วแน่ มั่นคง และอาศัยปัญญาในการแก้ปัญหาและพัฒนาทั้งทางวัตถุและทางจิตใจไปพร้อม ๆ กัน ร่างจิตที่สมบูรณ์ อยู่ในกายที่สมบูรณ์ (sound mind in sound body) องค์ความรู้ใหม่ที่เกิดจากศึกษาวิจัย คือ ความ

เข้าใจที่ถูกต้องเรื่องกรรม (Right understanding of Karma) การรู้จักประยุกต์ใช้ไฮเทคโนโลยี (Applying Hi-technology) รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมหลังนวยุค (Changing of Postmodern Society) ซึ่งสามารถเขียนเป็นโมเดลได้ ดังนี้ **Development of the Life Quality and Postmodern Thai Society = RUK + AP-hi +CPS**

3. รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำสงฆ์มองผ่านพุทธปรัชญาในสังคมดิจิทัล (The Model of Sangha Leadership Development Through Buddhist Philosophy in the Digital Society)

โดย พระสิริปัญญาคุณ (สมพล สุวรรณสิงหราช) สมบูรณ์ บุญโท และสวัสดิ์ อโณทัย มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น ผลการวิจัย พบว่า แนวคิดภาวะผู้นำสงฆ์ในสังคมยุคดิจิทัล ในพื้นที่การปกครองคณะสงฆ์จังหวัดยะลา ต้องมีคุณธรรม คือ ความดีที่ถูกปลูกฝังขึ้นในจิตใจ จริยธรรม คือ การประพฤติปฏิบัติตามความดีงาม และศีลธรรม คือ การไม่ละเมิดต่อสิ่งที่เป็นเหตุทำลายความดีงาม (พระธรรมวินัย) จึงค้นหาแนวทางด้วยพุทธปรัชญา เพราะพุทธปรัชญาได้ด้วยการมองโลกแบบองค์รวมเป็นเหมือนการทดสอบตามหลักเหตุและผล มีกระบวนการอิงอาศัยกัน เพื่อให้ผู้นำสงฆ์พัฒนาภาวะผู้นำสงฆ์และเป็นการเพิ่มศักยภาพให้กับคณะสงฆ์จังหวัดยะลา ด้วยการสร้างภาวะความเป็นผู้นำสงฆ์ให้เห็นถึงความสำคัญในการเป็นผู้นำสงฆ์ในยุคการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากเทคโนโลยีดิจิทัล ทั้งทางด้านการสื่อสาร การดำเนินชีวิตประจำวัน ตลอดถึงการบริหารคณะสงฆ์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การนำหลักพลธรรม 4 มาเป็นแนวทางในการสร้างรูปแบบภาวะผู้นำสงฆ์ ด้วยการอาศัยความร่วมมือจากสังคมโดยรอบ เข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมให้เกิดภาวะความเป็นผู้นำสงฆ์อย่างสมบูรณ์ อันก่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกัน นำไปสู่องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย คือ KSPM Model = KSPM + CO

4. การกระทำผิดวินัยของผู้ต้องขังชายในเรือนจำจังหวัดหนองคาย (Disciplinary Offenses of Male Inmates in Nong Khai Provincial Prison)

โดย จิราณัฐณ์ ศรีนุกูล และ บุญเหลือ บุบผามาลา คณะรัฐศาสตร์ วิทยาลัยพินทุบัณฑิต ผลการวิจัย พบว่า การกระทำผิดวินัยของผู้ต้องขังชายในเรือนจำจังหวัดหนองคาย โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu = 3.45$) และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือมาตรการลงโทษผู้กระทำผิดวินัย ($\mu = 3.63$) รองลงมาคือด้านการคบเพื่อน ($\mu = 3.46$) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือด้านความเครียด ($\mu = 3.38$) ผลการเปรียบเทียบการกระทำผิดวินัยของผู้ต้องขังชายในเรือนจำจังหวัดหนองคาย ที่จำแนกตามอายุ ระดับการศึกษา ระยะเวลาที่ต้องโทษมาแล้ว และจำนวนครั้งที่เคยต้องโทษ โดยภาพรวม พบว่าผู้ต้องขังที่มีอายุ ระดับการศึกษา และจำนวนครั้งที่เคยต้องโทษ ต่างกันมีการกระทำผิดวินัยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนผู้ต้องขังที่มีระยะเวลาที่ต้องโทษมาแล้ว ต่างกันมีการกระทำผิดวินัยไม่แตกต่างกัน

5. การกระทำผิดของผู้ต้องขังคดียาเสพติดที่มีอัตราโทษสูงแดนควบคุมพิเศษเรือนจำจังหวัดหนองคาย (Drug Cases with High Penalty Rates in the Special Controlled Area of Nong Khai Provincial Prison)

โดย สุริยะ นาทรีชน และสุป็น สมสาร คณะรัฐศาสตร์ วิทยาลัยพินทุบัณฑิต ผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยการกระทำผิดของผู้ต้องขังคดียาเสพติดที่มีอัตราโทษสูง แดนควบคุมพิเศษเรือนจำจังหวัดหนองคาย โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\mu = 2.77$) และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มี

ค่าเฉลี่ยสูงสุดคือปัจจัยด้านโอกาสในการกระทำผิด ($\mu = 2.91$) รองลงมาคือปัจจัยด้านการควบคุมตนเอง ($\mu = 2.76$) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือปัจจัยด้านความผูกพันทางสังคม ($\mu = 2.68$) ผลการเปรียบเทียบปัจจัยการกระทำผิดของผู้ต้องขังคดียาเสพติดที่มีอัตราโทษสูง แดนควบคุมพิเศษ เรือนจำจังหวัดหนองคาย ที่จำแนกตามอายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา และอาชีพ โดยภาพรวมผู้ต้องขังคดียาเสพติดที่มีอัตราโทษสูง แดนควบคุมพิเศษที่มีอายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา และอาชีพ ต่างกัน มีปัจจัยการกระทำผิดไม่แตกต่างกัน ข้อเสนอแนะ แนวทางในการป้องกันและแก้ไขการกระทำผิดของผู้ต้องขังชาย ในคดียาเสพติดที่มีปริมาณของกลางเป็นจำนวนมากและมีอัตราโทษสูง ได้แก่ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรปลูกจิตสำนึกในเรื่องภัยของยาเสพติดตั้งแต่เด็ก และควรให้โอกาสทางสังคมแก่ผู้เสพยาเสพติดให้โอกาสในการกลับตัวกลับใจ

6. การเตรียมความพร้อมก่อนได้รับการปล่อยตัวพ้นโทษผู้ต้องขังเรือนจำหนองคาย (Preparation Before Being Released from Prison Inmates at Nong Khai Prison) โดย เกียรติชัย ชัยจันทร์ และโกศล สอดส่อง คณะรัฐศาสตร์ วิทยาลัยพิษณุพนธ์ิต ผลการวิจัย พบว่า การเตรียมความพร้อมก่อนได้รับการปล่อยตัวพ้นโทษผู้ต้องขังเรือนจำหนองคาย โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu = 3.95$) และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือด้านร่างกาย ($\mu = 4.04$) รองลงมาคือด้านความสัมพันธ์กับครอบครัวและสังคม ($\mu = 3.97$) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือด้านจิตใจ ($\mu = 3.91$) ผลการเปรียบเทียบการเตรียมความพร้อมก่อนได้รับการปล่อยตัวพ้นโทษผู้ต้องขังเรือนจำหนองคาย ที่จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพและอาชีพ โดยภาพรวมผู้ต้องขังเรือนจำหนองคายที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเตรียมความพร้อมก่อนได้รับการปล่อยตัวพ้นโทษของเรือนจำหนองคาย ต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนผู้ต้องขังเรือนจำจังหวัดหนองคายที่มีอายุ ระดับการศึกษา และสถานภาพ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเตรียมความพร้อมก่อนได้รับการปล่อยตัวพ้นโทษของเรือนจำหนองคาย ไม่แตกต่างกัน

7. อุคตการณ์และกระบวนการการเสริมสร้างสังคมสู่วิถีชีวิตใหม่ตามหลักพุทธธรรมของเครือข่ายจิตอาสาจังหวัดชัยภูมิ (Ideology and Process of New Normal Society Following to Buddha Dhamma of Chaiyaphum Province Volunteer Network) โดย พระมหาวิฑูรย์ สิทธิเมธี และพูนศักดิ์ กมล วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มจิตอาสาในระดับผู้นำ ระดับผู้ปฏิบัติการ และระดับผู้รับบริการ ในพื้นที่ 5 อำเภอ เพื่อสร้างเครือข่ายจิตอาสาให้เกิดมีพลังในการทำงานด้านจิตอาสา ในอำเภอเมืองชัยภูมิ อำเภอบ้านเขว้า อำเภอคอนสวรรค์ อำเภอหนองบัวแดง และอำเภอภูเขียว มีกระบวนการในการนำหลักพุทธธรรม เพื่อเสริมสร้างสังคมสู่วิถีชีวิตใหม่ของเครือข่ายจิตอาสาจังหวัดชัยภูมิ ใช้ คีล 5 คือ การนำคีล 5 ไปใช้ในชีวิตประจำวัน เป็นสัญญาประชาคมในกลุ่มจิตอาสา และสังคหัตถ์ 4 ในการส่งเสริมการดำเนินชีวิตในสังคมเพื่อให้สังคมในสถานการณ์ปัจจุบันเกิดความสงบสุข มีสารานีธรรม 6 คือ การปฏิบัติตน ประพฤติสุจริตในสิ่งที่ตั้งงายอย่างสม่ำเสมอ มีความปรารถนาดีต่อผู้อื่น และใช้อิทธิบาท 4 เป็นแนวทางสำหรับการใช้ชีวิตให้ประสบความสำเร็จ ด้วยกระบวนการเสริมสร้างสังคมสู่วิถีชีวิตใหม่ตามหลักพุทธธรรมของเครือข่ายจิตอาสาจังหวัดชัยภูมิ ก่อให้เกิดเป็นชุมชนแนวใหม่ขึ้นมา เพื่อให้เป็นแบบอย่างด้านการพัฒนาคน พัฒนาชุมชนและพัฒนาสังคม ให้อยู่อย่างสันติสุข ด้วยหลักคำสอนของ

พระพุทธศาสนาเป็นแนวปฏิบัติให้มีความสำนึกรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัว และสังคม ด้วยสติ สัมปชัญญะ พร้อมมีจิตอาสาให้ความร่วมมือกับสังคม

8. การรักษาสัจจะตามแนวคิดปรัชญาหลังนวยุคสายกลาง (The Being on “Sacca” According to the Moderate Postmodern Philosophical Concepts) โดย ชุมพล ชนชนนท์ และ รวิช ตาแก้ว สาขาวิชาปรัชญาและจริยศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา สรุปว่า การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปรัชญาด้วยวิภาษวิธีและวิธีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ วิเคราะห์ วิจัย และวิธานการรักษาสัจจะตามหลักปรัชญาหลังนวยุคสายกลาง ผลการวิจัยพบว่า การรักษาสัจจะตามแนวคิดปรัชญาหลังนวยุคสายกลางเสริมสร้างความสามารถในการสร้างสรรค์ ปรับตัว ร่วมมือ และแสวงหา เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีโดยมีเป้าหมายคือความสุขแท้ตามความเป็นจริง และตอบคำถามของฝ่ายตรงข้ามที่ยืนยันว่า การรักษาสัจจะเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตต้องมาจากศาสนาด้วยคำสอนของศาสดาเท่านั้นถึงจะเป็นความดีแท้ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น พบว่า 1) การรักษาสัจจะจากคำสอนของศาสดาทั้งทางตรง และทางอ้อมนั้นจะต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจจากตนเองเป็นฐานด้วย 2) ผู้รักษาสัจจะต้องปฏิบัติและสอบสวนจนรู้ได้ด้วยตนเองว่าผลที่ได้เป็นเช่นไร ความสัมพันธ์ระหว่างสัจจะกับตัวผู้รักษาสัจจะจึงจะส่งผลให้ ประจักษ์ได้ 3) ผลจากการรักษาสัจจะ ผู้ปฏิบัติจะต้องรู้สึกว่าได้มีความสุขจากใจของตนเองที่ได้กระทำการรักษาสัจจะ ไม่ใช่เพียงศรัทธาโดยที่ไม่รู้สึกหรือคิดเอา 4) ความสุขแท้จากศาสนาจึงเป็นความสัมพันธ์ระหว่าง ความจริง ความดี ความงาม ที่ส่งผลให้เฉพาะบุคคลผู้รักษาสัจจะได้รับเฉพาะตน 5) คำสอนของศาสดาจึงเป็นเหมือนคู่มือหรือแผนที่ให้แก่ผู้ที่สนใจศรัทธาไปฝึกปฏิบัติ ไม่ควรนำมาอ้างอิงค้ำประกันความถูกต้องหรือยกตนข่มท่านว่าดีกว่า สูงส่งกว่า หรือบริสุทธิ์กว่า โดยไม่สนใจต่อสัจจะในบริบทอื่น ๆ

9. การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุตามหลักภาวนา 4 ขององค์การบริหารส่วนตำบลวังลึก อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี (The Development of the Quality of Life in Elderly People based on *Bhāvanā* by Wang Luek Subdistrict Administrative Organization, Sam Chuk District, Suphan Buri Province) โดย วลัยกรณ์ จันทร์ทอง พระครูโสภณวีรานุวัตร และนพดล ดีไทยสงค์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผลการวิจัย พบว่า 1. การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุของ องค์การบริหารส่วนตำบลวังลึก อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก 2. ความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุตามหลักภาวนา 4 กับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ย คือ (\bar{X} = 4.36, S.D. = 0.646) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ด้านปัญญาภาวนา (\bar{X} = 4.39, S.D. = 0.654) รองลงมาคือ ด้านศีลภาวนา (\bar{X} = 4.38, S.D. = 0.615) ด้านกายภาวนา (\bar{X} = 4.37, S.D. = 0.670) และ ด้านจิตภาวนา (\bar{X} = 4.31, S.D. = 0.645) 3. ความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุตามหลักภาวนา 4 โดยรวมมีความสัมพันธ์ทางบวก ในทิศทางเดียวกันอยู่ในระดับสูงมาก 0.962 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และเมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า ด้านจิตภาวนา, ด้านปัญญาภาวนา, และด้านศีลภาวนา, ด้านกายภาวนา มีความสัมพันธ์ทางบวกในทิศทางเดียวกันในระดับสูง

10. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนตามหลักอภิธานิยธรรมของเทศบาลตำบลสระกระโจม อำเภอดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี (People's Participation in Community Development According to *Aparihāṇiyadhamma* of Sakrachom Subdistrict Municipality, Don Chedi District, Suphanburi Province) โดย ปัญญา โสภาสุวพันธุ์ วิชชุกร นาคชน และนพดล ดีไทยสงค์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผลการวิจัย พบว่า 1. ประชาชนมีระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง 2. ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนตามหลักอภิธานิยธรรม โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ประชาชนที่มี เพศและอายุต่างกันมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน ส่วนประชาชนที่มีระดับการศึกษา อาชีพและรายได้ แตกต่างกัน มีส่วนรวมในการพัฒนาชุมชนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัย 3. เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนตามหลักอภิธานิยธรรม 1) การตัดสินใจ วันทำงานไม่ตรงกัน เสียงประชาสัมพันธ้มักไม่ค่อยได้ยินเสียง 2) การดำเนินงาน ผู้บริหารหน่วยงานที่เกี่ยวข้องลงพื้นที่น้อย 3) การรับผลประโยชน์ ชุมชนของบประมาณจะไม่ค่อยได้รับผล เลยทำให้บางชุมชนไม่ได้รับการอนุมัติให้เกิดการพัฒนา 4) การประเมินผล ประชาชนขาดความร่วมมือ ไม่มีความรู้เรื่องแผนพัฒนา

11. ภาวะผู้นำทางการปกครองของเจ้าอาวาสตามความคิดเห็นของประชาชนในตำบลธาตุทอง อำเภอกุฉีชุม จังหวัดชัยภูมิ (Administrative Leadership of Abbots According to the Public Opinions in Thatthong Subdistrict, Phukhiao District Chaiyaphum Province) โดย พระวิชัย วิชโย (พลโยธา) สุเนตร ธนศิลป์พิชิต และพระมหานรินทร์ สุรบุญโณ (เอมพันธ์) รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผลการวิจัย พบว่า 1. ระดับภาวะผู้นำทางการปกครองของเจ้าอาวาสตามความคิดเห็นของประชาชนในตำบลธาตุทอง อำเภอกุฉีชุม จังหวัดชัยภูมิ โดยรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.79$) เมื่อจำแนกเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านคุณลักษณะ ($\bar{X}=3.81$) ด้านตามสถานการณ์ ($\bar{X}=3.79$) ด้านการเปลี่ยนแปลง ($\bar{X}=3.79$) และด้านพฤติกรรม ($\bar{X}=3.76$) อยู่ในระดับมาก ตามลำดับ 2. ผลการเปรียบเทียบภาวะผู้นำทางการปกครองของเจ้าอาวาสตามความคิดเห็นของประชาชนในตำบลธาตุทอง อำเภอกุฉีชุม จังหวัดชัยภูมิ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ประชาชนที่มีเพศ และการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำทางการปกครองของเจ้าอาวาสตามความคิดเห็นของประชาชนในตำบลธาตุทอง อำเภอกุฉีชุม จังหวัดชัยภูมิ ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย ส่วนประชาชนที่มีอายุ อาชีพ และรายได้ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำทางการปกครองของเจ้าอาวาสตามความคิดเห็นของประชาชนในตำบลธาตุทอง อำเภอกุฉีชุม จังหวัดชัยภูมิ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัย 3. ผลการนำเสนอภาวะผู้นำทางการปกครองของเจ้าอาวาสตามความคิดเห็นของประชาชนในตำบลธาตุทอง อำเภอกุฉีชุม จังหวัดชัยภูมิ โดยการประยุกต์ตามหลักสัปปริสธรรม 7 พบว่า 1. ด้านคุณลักษณะ ภาวะผู้นำทางการปกครองของเจ้าอาวาสต้องประกอบไปด้วยคุณลักษณะที่ดีที่พึงประสงค์ คือ เป็นผู้มีความรู้ความสามารถ รอบรู้พระธรรมวินัยและกฎหมายบ้านเมือง เป็นผู้ที่มีความอดทนสูง มีความเข้มแข็งทั้งร่างกายและจิตใจ มีรูปร่างสมบูรณ์สมส่วน และ

มีบุคลิกที่ 2. ภาวะผู้นำด้านพฤติกรรมทางการปกครองของเจ้าอาวาส เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของผู้นำอีกประการหนึ่งในการปกครอง เพราะถือว่าเป็นต้นแบบหรือแบบอย่างที่ผู้ตามจะนำไปยึดถือปฏิบัติ หากผู้นำมีพฤติกรรมหรือประพฤติปฏิบัติตนไปในทางที่ดี ก็จะส่งผลให้ผู้ตามประพฤติปฏิบัติดีตามไปด้วย 3. ด้านตามสถานการณ์ ภาวะผู้นำทางการปกครองของเจ้าอาวาส เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่จะนำความสำเร็จมาสู่องค์กรและชุมชนนั้นๆ กล่าวคือ ผู้นำต้องมีไหวพริบปฏิภาณปรับเปลี่ยนวิธีการในการปกครองบริหารจัดการไปตามสถานการณ์ได้อย่างกลมกลืน สามารถประเมินสถานการณ์ต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นได้ล่วงหน้า มีการวางแผนเป็นลำดับขั้นตอนแสดงออกถึงความมีภาวะผู้นำเพื่อรับมือและแก้ไขได้ในทุกๆ สถานการณ์ 4. ด้านการเปลี่ยนแปลง ผู้นำที่ดีต้องเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล สามารถเปลี่ยนแปลงการปกครองและบริหารจัดการด้วยวิธีการใหม่ๆ ที่ทันสมัยและเหมาะสมอยู่ตลอดเวลา เป็นแบบอย่างความมุ่งมั่นที่จะทำงานให้สำเร็จ ผู้นำต้องสามารถกำหนดเป้าหมาย และแผนงานในการไปสู่เป้าหมายนั้นได้อย่างชัดเจนและทำได้จริง

12. การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการปกครองท้องถิ่นของผู้นำชุมชน ในอำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ (The Buddha Dharma Tegration for the Local Governance of Community Leaders in Phu Khiao District, Chaiyaphum Province) โดย พระอธิการธีรพล รวิวงโณ (ภูเขายใหญ่) สุนทร วนศิลป์ พิษิต และพระมหานรินทร์ สุรปลณโณ (เอมพันธ์) รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผลการวิจัย พบว่า 1. ระดับการบูรณาการหลักพุทธธรรมในการปกครองท้องถิ่นของผู้นำชุมชนในอำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ โดยรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.96$) เมื่อจำแนกเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านหลักนิติธรรม ($\bar{X}=4.04$) ด้านหลักความโปร่งใส ($\bar{X}=3.98$) ด้านหลักคุณธรรม ($\bar{X}=3.97$) ด้านหลักความรับผิดชอบ ($\bar{X}=3.97$) ด้านหลักการมีส่วนร่วม ($\bar{X}=3.91$) และด้านหลักความคุ้มค่า ($\bar{X}=3.90$) อยู่ในระดับมาก ตามลำดับ 2. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบูรณาการหลักพุทธธรรมในการปกครองท้องถิ่นของผู้นำชุมชนในอำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ประชาชนที่มี เพศ อายุ และการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบูรณาการหลักพุทธธรรมในการปกครองท้องถิ่นของผู้นำชุมชนในอำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย ส่วนประชาชนที่มี อาชีพ และรายได้ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบูรณาการหลักพุทธธรรมในการปกครองท้องถิ่นของผู้นำชุมชนในอำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัย 3. ผลการนำเสนอการบูรณาการหลักพุทธธรรมในการปกครองท้องถิ่นของผู้นำชุมชนในอำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ โดยการประยุกต์ตามหลักพุทธธรรม คือ สาราณียธรรม 6 ประการ พบว่า 1) ด้านหลักนิติธรรม ผู้นำต้องมีความต้องมีความรู้ทางด้านกฎหมาย เคารพกฎหมายของชุมชน ต้องปกป้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคของประชาชน 2) ด้านหลักคุณธรรม ผู้นำควรยึดมั่นในคุณธรรมความดีงาม มีคุณธรรมประจำใจ ยึดมั่นในความถูกต้อง มีความจริงใจต่อประชาชน และสร้างค่านิยมที่ดีงามให้ผู้ปฏิบัติงานในองค์กรหรือสมาชิกของสังคมได้ยึดถือปฏิบัติตาม 3) ด้านหลักความโปร่งใส ผู้นำต้องเป็นตัวอย่างที่ดีมีความซื่อสัตย์สุจริต โปร่งใส มีความตรงไปตรงมา ตรวจสอบได้ และเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบการปฏิบัติงาน 4) ด้านหลักการมีส่วนร่วม ผู้นำต้องรับฟังความคิดเห็น เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมรับรู้และร่วมเสนอปัญหาหรือประเด็นที่สำคัญ ควรส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการ

เสนอความคิดเห็น 5) ด้านหลักความรับผิดชอบ ผู้นำต้องมีความรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง ควรมีส่วนร่วมต่อการรับผิดชอบต่อผลงานที่ทำและภาระหน้าที่ที่มีต่อสังคม ต้องกล้าคิด กล้าทำ และกล้าตัดสินใจในการปฏิบัติหน้าที่ 6) ด้านหลักความคุ้มค่า ผู้นำต้องตระหนักว่าทรัพยากรมีอยู่อย่างจำกัด ในการบริหารจำเป็นจะต้องประหยัด ต้องคำนึงถึงความคุ้มค่าเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม ควรณรงค์ให้บุคลากรรู้จักความประหยัด

13. วิเคราะห์แบบในการใช้เหตุผลจากคัมภีร์อรรถกถาธรรมบทเรื่องมัญญกุณฑล (A Analyze the Reasoning form in the Commentary on Madhakunthali) โดย พระครูพิบูลย์พัฒนประสุต และทวิศักดิ์ ทองทิพย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ สรุปว่า บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการใช้เหตุผลในพระพุทธศาสนาและวิเคราะห์การใช้เหตุผลในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท โดยวิเคราะห์จากการใช้เหตุผลจากธรรมบทเรื่องมัญญกุณฑล ผลการศึกษาวิเคราะห์พบว่า รูปแบบของการใช้เหตุผลทั่วไปนั้นมี 2 รูปแบบ คือ การใช้เหตุผลแบบนิรนัย และการใช้เหตุผลแบบอุปนัย ส่วนการใช้เหตุผลในพระพุทธศาสนามีทั้งการใช้เหตุผลแบบนิรนัยและแบบอุปนัย นอกจากนี้การใช้เหตุผลในพระพุทธศาสนายังมีการใช้เหตุผลในระดับโลกียะและโลกุตระ การใช้เหตุผลในอรรถกถาธรรมบทเรื่องมัญญกุณฑลเป็นการใช้เหตุผลแบบอุปนัยซึ่งหลักการใช้เหตุผลแบบอุปนัย เริ่มจากหลักความจริงเฉพาะอย่าง นำไปสู่หลักความจริงสากลหรือหาความจริงจากหน่วยย่อยไปหาหน่วยใหญ่ จากกลุ่มตัวอย่างบางกลุ่มเพื่อต้องการทราบภาพรวมของกลุ่มใหญ่ เช่น เราต้องการรู้ว่า “การร้องให้ถึงคนทั้งหมดที่ตายและถูกฝังศพไปแล้วจะไม่ทำให้คนตายฟื้นคืนชีพได้จริงหรือไม่” จากการเฝ้าสังเกตเห็นการร้องให้ถึงคนตายที่ถูกฝังศพไปแล้วของคนจำนวนหนึ่ง ไม่ปรากฏเห็นว่าเป็นการร้องให้ถึงคนทั้งหมดที่ตายและถูกฝังศพไปแล้วจะไม่ทำให้คนตายฟื้นคืนชีพได้ เป็นเรื่องจริง”

14. การมีส่วนร่วมของนักการเมืองท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหาสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19) ในอำเภอเมืองชัยภูมิ (Participation of Local Politicians in Solving the Coronavirus Disease 2019 (Covid-19) Situation in Mueang Chaiyaphum District) โดย สุจิตรา สงวนศิลป์ พระมหานรินทร์ สุรพลโย (เอมพันธ์) และสุนทร ธนศิลาปะพิชิต รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผลการวิจัย พบว่า 1. ระดับการมีส่วนร่วมของนักการเมืองท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหาสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19) ในอำเภอเมืองชัยภูมิ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.05$) เมื่อจำแนกเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านการตรวจสอบการทำงาน และด้านการติดตามข่าวสาร ($\bar{X} = 4.05$) และด้านการบริหาร ($\bar{X} = 4.04$) ด้านการกำหนดนโยบาย ($\bar{X} = 4.04$) ตามลำดับ 2. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการมีส่วนร่วมของนักการเมืองท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหาสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19) ในอำเภอเมืองชัยภูมิ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ประชาชนที่มีเพศ และอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของนักการเมืองท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหาสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19) ในอำเภอเมืองชัยภูมิ ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย ส่วนประชาชนที่มีระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของนักการเมืองท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหาสถานการณ์โรคติดเชื้อ

ไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19) ในอำเภอเมืองชัยภูมิ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัย 3. ผลการนำเสนอการมีส่วนร่วมของนักรการเมืองท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหาสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19) ในอำเภอเมืองชัยภูมิ โดยประยุกต์ตามหลักการบริหารนิยธรรม พบว่า ด้านการประชุมกันเนื่องนิตย์ นักรการเมืองท้องถิ่นให้ความสำคัญกับการประชุม เพื่อนำมาซึ่งความสำเร็จ และเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน ด้านการพร้อมเพรียงกันประชุม นักรการเมืองท้องถิ่นไม่ละทิ้งการประชุม เข้าร่วมประชุมตรงเวลา และร่วมกิจกรรมเสมอ ด้านการไม่บัญญัติ หรือล้มเลิกบัญญัติตามอำเภอใจ นักรการเมืองท้องถิ่นยินดี ให้ความสำคัญ และส่งเสริมประชาชนให้ปฏิบัติตามมาตรการป้องกันโควิด-19 ด้านการเคารพเชื่อฟังผู้บังคับบัญชา นักรการเมืองท้องถิ่นปฏิบัติตามคำสั่งผู้บังคับบัญชาด้วยความขยันหมั่นเพียร เคารพ เชื่อฟัง และปฏิบัติตามนโยบายภาครัฐ ด้านการให้เกียรติ และคุ้มครองสตรี นักรการเมืองท้องถิ่นปฏิบัติต่อสตรีอย่างให้เกียรติ เท่าเทียม เสมอภาค ไม่กดขี่ ช่มเหง ปกป้องจากอันตราย และให้โอกาสมีส่วนร่วมทำงาน ด้านสักการะ เคารพนับถือ บูชาต่อปูชนียสถานทั้งหลาย นักรการเมืองท้องถิ่นมีส่วนร่วมดูแลความสะอาดวัด รวมถึงร่วมรักษาวัดธรรมอันดี ในการจัดงานวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาในสถานการณ์โควิด-๑๙ ด้านการให้การอารักขา คุ้มครอง ป้องกันโดยธรรมแก่นักบวชทั้งหลายเป็นอย่างดี นักรการเมืองท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือคณะสงฆ์ ประสานงาน ดูแลเมื่อคณะสงฆ์ติดเชื่อ และป้องกันคณะสงฆ์จากสถานการณ์โควิด-19

15. ภาวะผู้นำของเยาวชนยุคดิจิทัล: การเสริมศักยภาพนักศึกษาด้านการพัฒนาทักษะทางวิชาการของเครือข่ายมหาวิทยาลัยภูมิภาคตะวันตก (Youth Leadership Digital Age: Empowering Students to Develop Academic Skills of the Western Regional University Network) โดย นิภาวรรณ เจริญลักษณ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี สรุปว่า บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอบทเรียนการเสริมศักยภาพภาวะผู้นำของเยาวชนจากโครงการเสริมศักยภาพทักษะทางวิชาการของเครือข่ายมหาวิทยาลัยภูมิภาคตะวันตกของนักศึกษาสาขาจัดการชุมชน คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ การถอดบทเรียน และการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ตรวจสอบคุณภาพด้วยเทคนิคสามเส้าและนำเสนอเชิงพรรณนา ผลการศึกษาพบว่า การเสริมศักยภาพผู้นำของเยาวชน ประกอบด้วย การมีเป้าหมายร่วม การพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง การทำงานเป็นทีม การคิดเชิงบวก และเข้าใจเชิงระบบ กระบวนการเสริมศักยภาพที่เป็นขั้นตอน ประกอบด้วย 4 ลำดับ คือ 1) การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อประเมินความต้องการ 2) การเสริมศักยภาพ 3) การเข้าร่วมกิจกรรมแข่งขันทางวิชาการ และ 4) สรุปบทเรียนประเมินผล

16. การกล่อมเกลาทงการเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในอำเภอเมืองชัยภูมิ (Political Convergent of Secondary School Students in Mueang Chaiyaphum District) โดย พระครูปลัดชวนากร เขมปญโย (จันทาพูน) ไพฑูรย์ มาเมือง และพระมหานรินทร์ สุรปญโย (เอมพันธ์) รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผลการวิจัย พบว่า หลักธรรมคือสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจบุคคลและประสานหมู่ชนไว้ในความสมานสามัคคี เกิด

จากการสังเคราะห์ซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับคนทุกคนและทุกสังคม เป็นรากฐานแห่งการแบ่งปันผลประโยชน์ ทำให้มีความเจริญก้าวหน้าแก่ตนและสังคม สังคหวัตถุมี 4 ได้แก่ 1) ทาน หมายถึงการให้หรือการเผยแพร่ความรู้ในการทางการเมือง เพื่อประโยชน์แก่บุคคลอื่น ไม่เป็นคนเห็นแก่ได้ฝ่ายเดียว 2) ปิยวาจา หมายถึงการพูดจาด้วยถ้อยคำไพเราะอ่อนหวาน พูดด้วยความจริงใจ ไม่พูดหยาบ คายก้าวร้าว พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม 3) อตถจริยา หมายถึงการ การสังเคราะห์ทุกชนิดหรือการประพุดติในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น 4) สมานัตตตา หมายถึงการวางตนสม่ำเสมอ การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ หรือมีความประพุดติเสมอด้านเสมอปลาย

17. การประยุกต์หลักสัปปุริสธรรมเพื่อพัฒนาศักยภาพการบริหารงานของนักปกครองท้องถิ่นในอำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี (An Application of Sappurisa-Dhamma for the Development of Administrative Competence of Local Governors in Bangplama District, Suphanburi Province) โดย ณิชฎฐชญาดา โชติพิพัฒน์อังกูร วิชชุกร นาถชน และนพดล ดีไทยสงค์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผลการวิจัย พบว่า 1.ระดับการประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรมในการพัฒนาศักยภาพการบริหารงานของนักปกครองท้องถิ่น ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2. การเปรียบเทียบการประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรมในการพัฒนาศักยภาพการบริหารของนักปกครองท้องถิ่น ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก 3. ผลการเปรียบเทียบการประยุกต์หลักสัปปุริสธรรมเพื่อพัฒนาศักยภาพการบริหารงานของนักปกครองท้องถิ่น จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ประชาชนที่มี เพศ อายุ อาชีพ และรายได้ แตกต่างกันมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมุติฐาน ส่วนประชาชนที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน มีส่วนรวมในการบริหารงานแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงยอมรับสมมุติฐานการวิจัย 4. แนวทางการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมตามหลักสัปปุริสธรรม เพื่อพัฒนาศักยภาพการบริหารงานของนักปกครองท้องถิ่น 1) ด้านการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย คือ ผู้ใหญ่พร้อมผู้ช่วยจะมาช่วยกันแก้ปัญหาในเบื้องต้นก่อน 2) ด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ คือ ชุมชนมีความขาดแคลนในด้านใดบ้าง 3) ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ ผู้ใหญ่และผู้ช่วยขอความร่วมมือให้ลูกบ้านช่วยกันดูแลรักษาความสะอาด

18. ปรีสุทธิศีลหลักปฏิบัติเพื่อความหมดจดแห่งศีลของภิกษุในพระพุทธศาสนา (Parisudhi Precepts for Purity of the Precepts of Monks in Buddhism) โดย พระครูนิมิตรัตนตนาภรณ์ และ ทวีศักดิ์ ทองทิพย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ สรุปว่า บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปรีสุทธิศีล 4 ประการ ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค เพื่อเป็นหลักปฏิบัติเพื่อความหมดจดแห่งศีลของพระภิกษุในพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนามีหลักคำสอนเกี่ยวกับศีลในหลายระดับทั้งระดับเบื้องต้น ระดับกลาง และระดับสูง ในคัมภีร์วิสุทธิมรรคได้กล่าวถึงศีลไว้อย่างชัดเจนและให้ความสำคัญกับปรีสุทธิศีล ซึ่งเป็นหลักปฏิบัติเพื่อความบริสุทธิ์หมดจดแห่งศีลของพระภิกษุและพุทธบริษัทในพระพุทธศาสนา ปรีสุทธิศีลประกอบด้วย ปาติโมกข์สังวรศีล อินทริยสังวรศีล อาชีวนิสิกขาปรีสุทธิศีล ปัจจัยสันนิสิตศีล ศีลทั้ง 4 ประการนี้ครอบคลุมหลักปฏิบัติเพื่อความหมดจดแห่งศีลของภิกษุในพระพุทธศาสนา สามารถทำให้ผู้ปฏิบัติตามปรีสุทธิศีลบรรลุถึงความหมดจดและบริสุทธิ์ของศีลได้

19. การบริหารการจัดการเรียนรู้ด้วยนวัตกรรมทางการศึกษา “ภาพยนตร์ประวัติศาสตร์” เพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ สำหรับ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเมืองพัทยา 11 (มัธยมสาธิตพัทยา) (Administration of Learning Management Through Educational Innovation “Historical Film” to Promote Morality, Patriotism, Religion, and Monarchy for Secondary School Students 6 Muang Pattaya 11 School (Pattaya Demonstration Secondary School) โดย อนุชาพัชร วรพงศ์พัชร ศูนย์ถ่ายทอดองค์ความรู้ เทคโนโลยี นวัตกรรมชุมชน ผู้ประกอบการ การท่องเที่ยว และการศึกษา จุฑารัตน์ นรินทร พรเพชร รานี และเมธอพิชชญา วสันต์วีรวัฒน์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี ผลการวิจัย พบว่า 1. แผนการจัดการเรียนรู้ด้วยนวัตกรรมทางการศึกษา “ภาพยนตร์ประวัติศาสตร์” มีประสิทธิภาพ (E 1 / E 2) เท่ากับ 82.75/83.54 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด 2. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้เรียนด้วยวิธีการจัดการเรียนรู้ด้วยนวัตกรรมทางการศึกษา “ภาพยนตร์ประวัติศาสตร์” มีทักษะการคิดทางด้าน คุณธรรม จริยธรรม รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 การจัดการเรียนรู้ด้วยนวัตกรรมทางการศึกษา “ภาพยนตร์ประวัติศาสตร์” มีทักษะการรับรู้ความรู้สึกทางประวัติศาสตร์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 4. ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยนวัตกรรมทางการศึกษา “ภาพยนตร์ประวัติศาสตร์” ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($X = 4.16, SD = 0.23$)

20. คุณภาพการให้บริการของสำนักงานอัยการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายและการบังคับคดีจังหวัดหนองบัวลำภู (Service Quality of the Office of the Attorney General for Rights Protection and Legal Assistance and Legal Execution in Nong Bua Lam Phu Province) โดย สุนิสา วรรณภักดี และบุญเหลือ บุปผามาลา

คณะรัฐศาสตร์ วิทยาลัยพิษณุพนธ์ ผลการวิจัย พบว่า คุณภาพการให้บริการของสำนักงานอัยการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายและการบังคับคดีโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือด้านการให้ความเชื่อมั่นต่อผู้รับบริการ รองลงมาคือด้านการรู้จักและเข้าใจผู้รับบริการ และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือด้านความเป็นรูปธรรมของบริการ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบระดับคุณภาพการให้บริการของสำนักงานอัยการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายและการบังคับคดีตามความคิดเห็นของประชาชนที่จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ โดยภาพรวมพบว่า ประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อคุณภาพการให้บริการของสำนักงานอัยการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายและการบังคับคดี แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนประชาชนที่มีเพศ อายุ และอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อคุณภาพการให้บริการของสำนักงานอัยการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายและการบังคับคดี ไม่แตกต่างกัน ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาคุณภาพการให้บริการของสำนักงานอัยการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายและการบังคับคดี ได้แก่ ควรจัดอบรมให้กับเจ้าหน้าที่หรือพนักงานเป็นประจำในเรื่องของการปฏิบัติงานในด้านต่าง ๆ

21. การนำแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลโนนขมิ้น จังหวัดหนองบัวลำภู (The Application of the Concept of Sufficiency Economy Philosophy to the Lives of People in the Area of Non Khamin Subdistrict Administrative Organization Nong Bua Lamphu Province) โดย บุชราภรณ์ บุตรดี สุวรรณ และชาญยุทธ หาญชนะ หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ วิทยาลัยพินิจ บัณฑิต ผลการวิจัย พบว่า การนำแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลโนนขมิ้น จังหวัดหนองบัวลำภู โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือด้านความพอประมาณ รองลงมาคือด้านเงื่อนไขคุณธรรม และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือด้านเงื่อนไขความรู้ ผลการเปรียบเทียบการนำแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลโนนขมิ้น จังหวัดหนองบัวลำภู ที่จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้เฉลี่ยต่อเดือน และอาชีพ โดยภาพรวม พบว่าหัวหน้าครัวเรือนในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลโนนขมิ้น ที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้เฉลี่ยต่อเดือน และอาชีพต่างกัน มีการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตไม่แตกต่างกัน ข้อเสนอแนะทาง ในการนำแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลโนนขมิ้น จังหวัดหนองบัวลำภู ได้แก่ หัวหน้าครัวเรือนในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลโนนขมิ้น ควรจัดทำบัญชีครัวเรือนเพื่อให้รู้รายรับ รายจ่ายของครอบครัวและเก็บออมรายได้ส่วนหนึ่งไว้ใช้ในยามจำเป็น

22. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหัน อำเภอกษัตริย์สมุทร จังหวัดชัยภูมิ (People's Participation in Local Development of Ban Han Subdistrict Administrative Organization Kasetsoomboon District Chaiyaphum) โดย ภูวนาฐ ประถมพานิชย์ และพิชัยรัฐ หมั่นด้วง หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ วิทยาลัยพินิจ บัณฑิต ผลการวิจัย พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหัน อำเภอกษัตริย์สมุทร จังหวัดชัยภูมิ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.90$) และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ($\bar{X} = 4.28$) รองลงมาคือด้านการมีส่วนร่วมดำเนินการ ($\bar{X} = 4.13$) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือด้านการมีส่วนร่วมประเมินผล ($\bar{X} = 3.58$) ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหัน อำเภอกษัตริย์สมุทร จังหวัดชัยภูมิ ที่จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ โดยภาพรวม พบว่า ประชาชนที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ ต่างกัน การมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหัน อำเภอกษัตริย์สมุทร จังหวัดชัยภูมิ ไม่แตกต่างกัน ข้อเสนอแนะทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหัน อำเภอกษัตริย์สมุทร จังหวัดชัยภูมิ ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหัน ควรมีการดำเนินการสำรวจปัญหา ความเดือดร้อน และความต้องการของประชาชน

23. ศึกษาการปรับตัวของชุมชนในการประกอบพิธีทำบุญตามหลักฮีตสิบสองของอำเภอกันตนา จังหวัดนครราชสีมา (A Study of the Community's Adaptation in Performing a

Merit-Making Ceremony According to the Heat Twelve Principle of Kaeng Sanam Nang District. Nakhon Ratchasima Province) โดย พระครูศรีธรรมประยุต พูนศักดิ์ กมล และกาญจนพงศ์ สุวรรณ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จากการศึกษา พบว่า การปรับตัวของชุมชนในการประกอบพิธีทำบุญตามหลักฮีตสิบสองของอำเภอแก้งสนามนาง ด้านการปรับตัวของชุมชนในการประกอบพิธีทำบุญ พบว่า ในเรื่องของการทำบุญตามประเพณีหลักปฏิบัติประจำเดือน คนในชุมชนมีความตื่นตัวในการปรับรูปแบบของการทำบุญเป็นอย่างดี เพราะเหตุปัจจัยมาจากการเปลี่ยนแปลงด้านของสมัยนิยม และโรคระบาด ด้วยเหตุนี้การประกอบพิธีทำบุญตามหลักฮีตสิบสองของอำเภอแก้งสนามนาง จึงต้องมีการปรับรูปแบบในการประกอบพิธี การปรับตัวของชุมชนในการประกอบพิธีทำบุญตามหลักฮีตสิบสองของอำเภอแก้งสนามนาง จังหวัดนครราชสีมา พบว่า สภาพการประกอบพิธีทำบุญตามหลักฮีตสิบสองที่มีมาแต่เดิมก็ยังคงเป็นการประกอบพิธีตามแบบเดิม แต่จะมีเพิ่มเติม คือ รูปแบบของการทำบุญในแต่ละเดือน ที่จะเน้นการประกอบให้ได้ประโยชน์มาก และสะดวก ประหยัด พิธีกรรมถูกต้องตามหลักฮีตสิบสอง ดังนั้นการนำเสนอเกี่ยวกับการปรับตัวของชุมชนในการประกอบพิธีทำบุญตามหลักฮีตสิบสองของอำเภอแก้งสนามนาง จะต้องมีรูปแบบที่ทันสมัย และสร้างความเข้าใจให้กับเยาวชนเป็นอย่างดีด้วย จึงจะเป็นรูปแบบที่ดีและเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ดีและถูกต้อง ที่สำคัญชุมชนที่อยู่ร่วมกันมีความเห็นในเรื่องการปรับเปลี่ยนพิธีการทำบุญเป็นอย่างดี

24. การบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของเทศบาลในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย (Administration According to the Principle of Good Governance of Municipality in the Eastern Region of Thailand) โดย สมพร หลุงเจริญ หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี ข้อค้นพบจากการวิจัย (1) เกี่ยวกับสภาพการณ์ทั่วไปเกี่ยวกับการบริหารตามหลักธรรมาภิบาล พบว่า ผู้บริหารส่วนใหญ่ไม่ได้เข้าใจหลักการของธรรมาภิบาลอย่างแท้จริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่อง “ความโปร่งใส” และ “การมีส่วนร่วมของประชาชน” (2) เกี่ยวกับมาตรการในการป้องกันการกระทำที่ทุจริต พบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีนโยบายที่ชัดเจนและระเบียบวิธีปฏิบัติที่กล่าวระบุไว้อย่างแจ่มชัด มีการสร้างระเบียบวิธีปฏิบัติที่ส่งเสริมพฤติกรรมที่ถูกต้องหลักจริยธรรมและให้พนักงานมีความรับผิดชอบต่อการประพฤติปฏิบัติของตน ตลอดจนมีการส่งเสริมให้ประชาชนเข้าร่วมในกิจกรรมการบริหารต่างๆ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (3) เกี่ยวกับรูปแบบของการบริหารที่อิงหลักธรรมาภิบาลที่พึงประสงค์ พบว่า รูปแบบของการบริหารควรประกอบด้วยสิ่งต่อไปนี้ คือ 1) การบริหารที่ยึดคนเป็นศูนย์กลาง 2) การบริหารจัดการความรู้ของชุมชน 3) การใช้ผู้นำที่มีความเก่งกล้าสามารถจริงๆ บริหาร และ 4) การตั้งมาตรฐานในการปฏิบัติงานไว้ในระดับสูง

25. ทวารวดี : เส้นทางเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมไทย (Dvaravati : The Routes of Buddhism Propagation in Thai Society) โดย เพ็ญพรรณ เพ็ญพลอย และภัทรกุล ศิลปรัตน์ วิทยาลัยสงฆ์สุพรรณบุรีศรีสุพรรณภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผลการศึกษา พบว่า เส้นทางเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอารยธรรมทวารวดีในสังคมไทย เกิดจากการเชื่อมโยงอารยธรรมที่ได้รับอิทธิพลจากประเทศอินเดีย ช่วงพุทธศตวรรษที่ 6 - 18 เป็นการเคลื่อนตัวมาพร้อมกับการติดต่อค้าขายของชาวอินเดียที่

เข้ามาพร้อมกับศิลปกรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ วัฒนธรรม และศาสนา สำหรับการนำเสนอผลการศึกษาเส้นทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอารยธรรมทวารวดีสังคมไทย ได้สร้างโมเดลแผนที่แสดงเส้นทางการเผยแผ่ของอินเดียและในยุคก่อนทวารวดีตอนต้น ยุคทวารวดีตอนต้น ยุคทวารวดีตอนกลาง และยุคทวารวดีตอนปลาย

26. การพัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศของครู เพื่อการบริหารงาน โรงเรียนนครนนท์วิทยา 5 ทานสัมฤทธิ์ จังหวัดนนทบุรี (The Development of Information Technology Skills of Teacher for Administration Nakornnon Wittaya 5 School Transumrit Nonthaburi Province) โดย โสภี วิวัฒน์ชาญกิจ วิทยาลัยทองสุข ผลการวิจัย พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามการพัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศของครูเพื่อการบริหารงาน โรงเรียนนครนนท์ วิทยา 5 ทานสัมฤทธิ์ จังหวัดนนทบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาตามรายด้านโดยเรียงจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อยพบว่าส่วนใหญ่คือ ด้านคอมพิวเตอร์อันดับที่สอง คือด้านระบบสื่อสารและลำดับสุดท้ายคือด้านเทคโนโลยีเครือข่ายตามลำดับและเพื่อเปรียบเทียบระดับความต้องการในการพัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยีภาพรวมไม่แตกต่างกัน และเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบเป็นรายด้าน พบว่า ครู มีทักษะในด้านคอมพิวเตอร์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เพียงด้านเดียว

27. บทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลเหมืองใหม่ อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ต่อการสร้างความรู้ความเข้าใจด้านทักษะดิจิทัลให้กลายเป็นพลเมืองดิจิทัล (The Role of Mueang Mai Subdistrict Administrative Organization in Amphawa District, Samut Songkhram towards the building of Knowledge and understanding in digital skill to become digital citizen) โดย พิจักษณ์ ภูตระกูล สรุปว่า การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อศึกษาบทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลเหมืองใหม่ อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงครามต่อการสร้างความรู้ความเข้าใจด้านทักษะดิจิทัลให้กลายเป็นพลเมืองดิจิทัล โดยการวิจัยนี้เป็นรูปแบบของการวิจัยและพัฒนา ผลการศึกษาพบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลเหมืองใหม่ อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงครามจะมีบทบาทในการสร้างความรู้ความเข้าใจทักษะดิจิทัลต่อประชาชนในเขตพื้นที่ในรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ และรูปแบบการเรียนรู้ด้านทักษะดิจิทัลดำเนินการผ่าน 2 โครงการหลักได้แก่ โครงการธรรมะहरรรษา และเวทีประชาคมที่ชุมชนจะมาแลกเปลี่ยนกับองค์การบริหารส่วนตำบลเหมืองใหม่ รวมถึงการเชิญวิทยากรมาให้ความรู้จะมีการสอดแทรกประเด็นทางสังคมทำให้ประชาชนในพื้นที่ผ่านการเรียนรู้ทักษะด้านดิจิทัลในรูปแบบทางอ้อมและไม่เป็นทางการมากกว่า

28. การสำรวจและเปรียบเทียบผลการประเมินด้านคุณธรรมและความโปร่งใสจากการตอบคำถามตามประสบการณ์หรือตามความคิดเห็นของผู้เรียนในชั้นเรียน (A Survey and Comparison Results of Integrity and Transparency Evaluation from Answers of the Questions on Experiences and Opinions of the Learners in Classroom) โดย ยุทธนา หมั่นดี จุฑารัตน์ หมอเต๊ะ คณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยเนชั่น และสุรสิทธิ์ สุวรรณสินธุ์ คณะสหเวชศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา สรุปว่า การทุจริตและประพฤติมิชอบเป็นการแสวงหาผลประโยชน์ที่มีควรได้ สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ มีหน้าที่ประเมินคุณธรรมและความโปร่งใส ในการ

ดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ ทุกหน่วยงานและทุกปีงบประมาณ เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา คณะสหเวชศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา ได้สอนเรื่องคุณธรรมและความโปร่งใส ให้กับนิสิตชั้นปีที่ 3 ทั้งสาขาวิชาเทคนิคการแพทย์และกายภาพบำบัด รวมทั้งได้ทำการสำรวจและเปรียบเทียบผลการประเมินด้านคุณธรรมและความโปร่งใสจากการตอบคำถามตามประสบการณ์หรือตามความคิดเห็นของผู้เรียนในชั้นเรียน โดยเปรียบเทียบกัน 2 คู่ ได้แก่ ระหว่างนิสิตชั้นปีที่ 3 ปีการศึกษา 2564 สาขาวิชาเทคนิคการแพทย์ กับ สาขาวิชากายภาพบำบัด และระหว่างนิสิตกายภาพบำบัดชั้นปีที่ 3 ปีการศึกษา 2564 กับ 2565 ใน 3 ประเด็น คือ พฤติกรรมด้านคุณธรรมความโปร่งใสของผู้เรียน การประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของคณะสหเวชศาสตร์โดยผู้เรียน และการประเมินพฤติกรรมการทุจริตโดยผู้เรียนจาก 14 สถานการณ์จำลองเทียบกับผลการประเมินโดยผู้สอน ทั้งหมดนี้เป็นการประเมินแบบออนไลน์ที่ไม่มีการระบุตัวตน พบว่าทั้ง 2 คู่ที่เปรียบเทียบใน 3 ประเด็นดังกล่าว ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ($p>0.05$) แสดงว่าผู้เรียนทั้งสองกลุ่มมีพฤติกรรมใกล้เคียงกัน เนื่องจากอยู่ในวัยเดียวกัน มีประสบการณ์ชีวิตไม่ต่างกัน แต่พบว่า การทำผิดกฎจราจร การเกี่ยวข้องกับ การทุจริต การทุจริตในกิจกรรมการเรียนหรือการสอบ เป็นพฤติกรรมที่น่าสนใจและไม่พึงประสงค์ ที่สมควรจัดให้มีการรณรงค์ป้องกันและกำจัดพฤติกรรมเหล่านี้ ให้หมดไปจากสังคมไทยโดยเร็ว ส่วนการดำเนินงานของคณะสหเวชศาสตร์นั้น ผู้เรียนให้คะแนนในระดับที่สูง ซึ่งให้เห็นว่าการดำเนินงานของคณะฯ มีคุณธรรมและความโปร่งใสดี นอกจากนี้ยังพบว่าเยาวชนแยกแยะพฤติกรรมการทุจริตและไม่ทุจริตออกจากกันได้ การให้ความรู้ด้านการทุจริตจึงอาจไม่จำเป็น การรณรงค์ให้เยาวชนตระหนักและไม่เข้าไปเกี่ยวข้องกับการทุจริต จึงน่าจะมีความสำคัญและจำเป็นมากกว่า

29. บทความปริทัศน์ เรื่อง “นิตยสารธรรมจักขุ (พ.ศ. 2437-2454) : ความเป็นมาและสารัตถะ” (Dhammacakṣu magazine (1894-1911): Its background and contents) โดย อัญชลิตา สุวรรณชะฎ นักวิชาการอิสระ สรุปว่า บทความนี้เป็นการปริทัศน์บทความวิจัย เรื่อง “นิตยสารธรรมจักขุ (พ.ศ. 2437-2454) : ความเป็นมาและสารัตถะ” ที่ตีพิมพ์ครั้งที่ 1 ในวารสารธรรมธารา ปีที่ 9 ฉบับที่ 2 (2023) : (ฉบับรวมที่ 17) กรกฎาคม-ธันวาคม จำนวน 43 หน้า (หน้า 76-119) พิมพ์ที่ ศูนย์พุทธศาสตร์ศึกษา DCI พระนครศรีอยุธยา โดยผู้แต่ง คือ พระมหาสารวฑู โปธิ์ศรีขาม และ ณัชพล ศิริสวัสดิ์ ได้เรียบเรียงจากส่วนหนึ่งของงานวิจัยเพื่อจัดทำวิทยานิพนธ์ หลักสูตรอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาภาษาบาลี-สันสกฤต และพุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีวัตถุประสงค์การศึกษา เพื่อศึกษาความเป็นมาของนิตยสารธรรมจักขุ พ.ศ. 2437-2454 เพื่อวิเคราะห์สารัตถะและกลวิธีนำเสนอพุทธธรรมที่ปรากฏในนิตยสารธรรมจักขุ พ.ศ. 2437-2454 และเพื่อศึกษาบทบาทสำคัญของพุทธธรรมในนิตยสารธรรมจักขุที่มีต่อพุทธศาสนาไทย ใช้วิธีการวิจัยเอกสาร นำเสนอโดยการพรรณนาวิเคราะห์ บทความวิจัยที่นำมาวิจารณ์นี้ มีจุดเด่น คือ การนำเสนอผลการศึกษความเป็นมาและสารัตถะของนิตยสารธรรมจักขุ พ.ศ. 2437-2454 ที่ได้ข้อมูลจากการศึกษาเอกสารปฐมภูมิ โดยบรรยายด้วยภาษาที่เรียบง่ายอย่างละเอียดและชัดเจน มีข้อค้นพบว่า นิตยสารธรรมจักขุเป็นนิตยสารทางพุทธศาสนาเล่มแรกในประเทศไทย และมีคุณค่าเป็นวรรณกรรมร้อยแก้วทางพุทธศาสนาเถรวาทในสมัยรัตนโกสินทร์ ส่วนจุดด้อย คือ ข้อจำกัดของการรายงานผลการวิจัยที่ยังไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ เนื่องจากยังอยู่ระหว่างการดำเนินการวิจัย โดยเฉพาะในประเด็นที่มีความสำคัญ คือ เนื้อหาพุทธธรรมของนิตยสาร

ธรรมจักขุ ในสมัยสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงเป็นบรรณาธิการ พ.ศ. 2437-2454 ที่มีบทบาทต่อพุทธศาสนาไทย คำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นเรื่องของการรู้และการเห็นเสมอ มิใช่เรื่องของการเชื่อ ดังปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนาที่กล่าวถึงบุคคลที่ได้กระทำสังฆกรรมให้แจ้งแล้วว่า “ธรรมจักขุ (ดวงตาเห็นธรรมที่ปราศจากธุลีและมลทิน) ได้เกิดขึ้นแล้ว” ซึ่งสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงทำให้เป็นที่ประจักษ์ ตลอดระยะเวลา 17 ปี ของการตีพิมพ์นิตยสารธรรมจักขุ (พ.ศ. 2437-2454) นับเป็นคุณูปการแก่พุทธศาสนิกชนชาวไทยอย่างหาที่สุดมิได้

30. บทวิจารณ์หนังสือเรื่อง กระจ่างสารปรัชญาจีน: ข้อโต้แย้งเรื่องธรรมชาติ อำนาจ และจารีต (Book Review “The Chinese Philosophical Current: Controversies on Nature, Power, and Tradition”) โดย พระวิเชียร เถียนอี่ (กาญจนไตรภพ) นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สรุปว่า หนังสือเรื่อง “กระจ่างสารปรัชญาจีน: ข้อโต้แย้งเรื่องธรรมชาติ อำนาจ และจารีต” เขียนโดย สุวรรณ สภาอนันท์ เป็นหนังสือทางวิชาการที่เกี่ยวกับปรัชญาจีน และจีนศึกษา จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์สยามปริทัศน์ พิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกเดือนกันยายน พ.ศ. 2538 สำหรับเล่มที่ผู้วิจารณ์ใช้ในการวิจารณ์นี้เป็นการพิมพ์ครั้งที่ 4 เดือนตุลาคม พ.ศ. 2556 มีจำนวน 320 หน้า เพื่อเสนอมุมมองของปรัชญาจีน และวัฒนธรรมจีน คติความเชื่อของชาวจีน และประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเนื้อหาการเขียนของหนังสือเรื่อง “กระจ่างสารปรัชญาจีน: ข้อโต้แย้งเรื่องธรรมชาติ อำนาจ และจารีต” นี้ได้มีการแบ่งสัดส่วนเนื้อหาหลักของงานออกเป็น 4 บท ได้แก่ บทที่ 1 ขงจื้อ: ปริมาณลปรัชญาจีน, บทที่ 2 เหลาจื้อ: วิถีแห่งธรรมชาติ, บทที่ 3 จวงจื้อ: ทำทนายชนบจารีต, บทที่ 4 หานเฟยจื้อ: อำนาจนิตินิยม, บรรณานุกรม และประวัติผู้เขียน ซึ่งเป็นการแบ่งตามรูปแบบของหนังสือทางวิชาการทั่วไป ผู้วิจารณ์ ได้แสดงความคิดเห็นต่อประเด็นเนื้อหาในหนังสือเล่มนี้มี 2 ประการ คือ 1) การหลีกเลี่ยงผู้วิจารณ์เห็นด้วยกับผู้เขียนที่อธิบายต่างจากทัศนะของศาสตราจารย์ เฮอเบิร์ต ฟิงกาเร็ต เพราะวัฒนธรรมของตะวันออกโดยเฉพาะของจีนนั้นย่อมมีความแตกต่างกับวัฒนธรรมตะวันตกที่ได้นำมาเป็นฐานความคิดในการอธิบายคัมภีร์หลุนอี่วี่ แต่ไม่เห็นด้วยในประเด็นที่จะผู้เขียนมีท่าทีที่สนับสนุนขงจื้อที่มองมรรควิธีของตนว่าเป็นหนทางอันถูกต้องเพียงหนทางเดียว และ 2) จวงจื้อกับ ปรัชญาจีน ประเด็นนี้ผู้วิจารณ์เห็นด้วยกับผู้เขียนที่มองจวงจื้อมีแนวคิดที่แตกต่างและโดดเด่นจากนักปราชญ์ร่วมสมัย จนได้รับการยกย่องจากนักวิชาการยุคปัจจุบัน แม้จะถูกมองว่าเป็นแนวคิดสุดโต่งและถูกต่อต้านจากนักคิดร่วมสมัยก็ตาม อย่างไรก็ตาม หนังสือเรื่อง “กระจ่างสารปรัชญาจีน: ข้อโต้แย้งเรื่องธรรมชาติ อำนาจ และจารีต” เล่มนี้ มีความเหมาะสมสำหรับนิสิตนักศึกษาด้านปรัชญาที่ควรอ่านหลังจากมีพื้นฐานความรู้ทางด้านปรัชญาจีนเบื้องต้น ก็จะช่วยต่อยอดแนวคิดเชิงปรัชญาต่อไปทั้งทางด้านปรัชญาจีนสำนักต่างๆ ทั้งนี้เพื่อต่อยอดความสนใจใคร่รู้ที่สามารถนำไปสู่การวิเคราะห์วิจารณ์ในเชิงลึกได้ต่อไป

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทบรรณาธิการ	จ
สารบัญ	ท
การบูรณาการพุทธปรัชญาในอรรถกถาธรรมบทเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต ของเยาวชนในสังคมยุคดิจิทัล (An Integrating the Buddhist Philosophy in Dhammapada Commentary for Improving the Life Quality of Youth in the Digital Society) พระมหาศักร์ศรณ คณปญโญ (คงผล) สวัสดิ์ อโณทัย และ สมบูรณ์ บุญโท	1
การประยุกต์ใช้กฎแห่งกรรมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตในสังคมไทยหลังนวยุค (The Application of Law of Karma Related to Development of the Life Quality in the Postmodern Thai Society) พระครูสังฆรักษ์ทนะนงศักดิ์ จีรวทตโน (แช่อ้อ) สมบูรณ์ บุญโท และ สวัสดิ์ อโณทัย	14
รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำสงฆ์มองผ่านพุทธปรัชญาในสังคมดิจิทัล (The Model of Sangha Leadership Development Through Buddhist Philosophy in the Digital Society) พระครูสังฆรักษ์ทนะนงศักดิ์ จีรวทตโน (แช่อ้อ) สมบูรณ์ บุญโท และ สวัสดิ์ อโณทัย	25
การกระทำผิดวินัยของผู้ต้องขังชายในเรือนจำจังหวัดหนองคาย (Disciplinary Offenses of Male Inmates in Nong Khai Provincial Prison) จิราวัฒน์ ศรีนุกุล และ บุญเหลือ บุปผามาลา	37
การกระทำผิดของผู้ต้องขังคดียาเสพติดที่มีอัตราโทษสูงแดนควบคุมพิเศษเรือนจำ จังหวัดหนองคาย (Drug Cases with High Penalty Rates in the Special Controlled Area of Nong Khai Provincial Prison) สุริยะ นาตรีชน และ สุป็น สมสาร	49
การเตรียมความพร้อมก่อนได้รับการปล่อยตัวพ้นโทษของผู้ต้องขังเรือนจำหนองคาย (Preparation Before Being Released from Prison Inmates at Nong Khai Prison) เกียรติชัย ชัยจันทร์ และ โภศล สอดส่อง	61
อุดมการณ์และกระบวนการการเสริมสร้างสังคมสุวิถีชีวิตใหม่ ตามหลักพุทธธรรมของเครือข่ายจิตอาสาจังหวัดชัยภูมิ	71

- (Ideology and Process of New Normal Society Following to Buddha Dhamma of Chaiyaphum Province Volunteer Network)
- พระมหาวิฑูรย์ สิทธิเมธี และ พูนศักดิ์ กมล
- การรักษาสังฆะตามแนวคิดปรัชญาหลังนวยุคสายกลาง 80
- (The Being on “Sacca” According to the Moderate Postmodern Philosophical Concepts)
- ชุมพล ชนะนนท์ และ รวิช ตาแก้ว
- การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุตามหลักภาวนา 4 ขององค์การบริหารส่วนตำบลวังลึก อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี 89
- (The Development of the Quality of Life in Elderly People based on *Bhāvanā* by Wang Luek Subdistrict Administrative Organization, Sam Chuk District, Suphan Buri Province)
- วัลย์กรณ์ จันท์ทอง พระครูโสภณวีรานูวัตร และ นพดล ดีไทยสงค์
- การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนตามหลักอภิธานิยธรรมของเทศบาลตำบลสระกระโจม อำเภอดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี 101
- (People’s Participation in Community Development According to *Aparihānīyadhamma* of Sakrachom Subdistrict Municipality, Don Chedi District, Suphanburi Province)
- ปัญญา โสภาสุพรรณธุ์ วิชชุกร นาคธน และ นพดล ดีไทยสงค์
- ภาวะผู้นำทางการปกครองของเจ้าอาวาสตามความคิดเห็นของประชาชนในตำบลธาตุทอง อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ 112
- (Administrative Leadership of Abbots According to the Public Opinions in Thatthong Subdistrict, Phukhiao District Chaiyaphum Province)
- พระวิชัย วิชโย (พลโยธา) สุเนตร ธนศิลปพิชิต และ พระมหานรินทร์ สุรบุญโถ (เอมพันธ์)
- การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการปกครองท้องถิ่นของผู้นำชุมชน ในอำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ 124
- (The Buddha Dharma Tegration for the Local Governance of Community Leaders in Phu Khiao District, Chaiyaphum Province)
- พระอธิการธีรพล รวิวัฒน์ (ภูเขาคูใหญ่) สุเนตร ธนศิลปพิชิต และ พระมหานรินทร์ สุรบุญโถ (เอมพันธ์)
- วิเคราะห์แบบในการใช้เหตุผลจากคัมภีร์อรรถกถาธรรมบทเรื่องมัญจกถุณทลี 135
- (A Analyze the Reasoning form in the Commentary on Madhakunthali)
- พระครูพิบูลย์พัฒนประสูต และ ทวีศักดิ์ ทองทิพย์

การมีส่วนร่วมของนักการเมืองท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหาสถานการณ์ โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19) ในอำเภอเมืองชัยภูมิ (Participation of Local Politicians in Solving the Coronavirus Disease 2019 (Covid-19) Situation in Mueang Chaiyaphum District)	145
สุจิตรา สงวนศิลป์ พระมหานรินทร์ สุรพลโณ (เอมพันธ์) และ สุเนตร ธนศิลป์พิชิต ภาวะผู้นำของเยาวชนยุคดิจิทัล: การเสริมศักยภาพนักศึกษา ด้านการพัฒนาทักษะทางวิชาการของเครือข่ายมหาวิทยาลัยภูมิภาคตะวันตก (Youth Leadership Digital Age: Empowering Students to Develop Academic Skills of the Western Regional University Network)	156
นิภาวรรณ เจริญลักษณ์ การกลมเกลียวทางการเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในอำเภอเมืองชัยภูมิ (Political Convergent of Secondary School Students in Mueang Chaiyaphum District)	171
พระครูปลัดชวนากร เขมพลโณ (จันทาพูน) ไพฑูรย์ มาเมือง และ พระมหานรินทร์ สุรพลโณ (เอมพันธ์) การประยุกต์หลักสัพพริธรรมเพื่อพัฒนาศักยภาพการบริหารงาน ของนักปกครองท้องถิ่นในอำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี (An Application of Sappurisa-Dhamma for the Development of Administrative Competence of Local Governors in Bangplama District, Suphanburi Province)	180
ณัฐฐชญาดา โชติพิพัฒน์อังกูร วิชชุกร นาคชน และ นพดล ดีไทยสงค์ ปริสุทธศีลหลักปฏิบัติเพื่อความหมดจดแห่งศีลของภิกษุในพระพุทธศาสนา (Parisudhi Precepts for Purity of the Precepts of Monks in Buddhism)	191
พระครูนิมิตรัตนตนาภรณ์ และ ทวีศักดิ์ ทองทิพย์ การบริหารจัดการการเรียนรู้ด้วยนวัตกรรมทางการศึกษา “ภาพยนตร์ประวัติศาสตร์” เพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ สำหรับ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเมืองพัทยา 11 (มัธยมสาธิตพัทยา) (Administration of Learning Management Through Educational Innovation “Historical Film” to Promote Morality, Patriotism, Religion, and Monarchy for Secondary School Students 6 Muang Pattaya 11 School (Pattaya Demonstration Secondary School))	201
ณัฐพัชร์ วรพงศ์พัชร จุฑารัตน์ นรินทร์ พรเพชร ธานี และ เฉลิมพิชชญา วสันต์วีวัฒน์	

- คุณภาพการให้บริการของสำนักงานอัยการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือ
ทางกฎหมายและการบังคับคดีจังหวัดหนองบัวลำภู 216
(Service Quality of the Office of the Attorney General
for Rights Protection and Legal Assistance and Legal Execution
in Nong Bua Lam Phu Province)
สุนิสา วรรณภักดี และ บุญเหลือ บุปผามาลา
- การนำแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตของ
ประชาชนในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลโนนขมิ้น จังหวัดหนองบัวลำภู 228
(The Application of the Concept of Sufficiency Economy Philosophy
to the Lives of People in the Area of Non Khamin Subdistrict
Administrative Organization Nong Bua Lamphu Province)
บุษราภรณ์ บุตรดีสุวรรณ และ ชาญยุทธ หาญชนะ
- การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหาร
ส่วนตำบลบ้านหัน อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ 242
(People's Participation in Local Development of Ban Han Subdistrict
Administrative Organization Kasetsoomboon District Chaiyaphum)
ภูวนาฐ ประถมพานิชย์ และ พิชัยรัฐ หมื่นด้วง
- ศึกษาการปรับตัวของชุมชนในการประกอบพิธีทำบุญตามหลักฮีตสิบสอง
ของอำเภอแก้งสนามนาง จังหวัดนครราชสีมา 253
(A Study of the Community's Adaptation in Performing
a Merit-Making Ceremony According to the Heat Twelve Principle
of Kaeng Sanam Nang District. Nakhon Ratchasima Province)
พระครูศรีธรรมประยุต พูนศักดิ์ กมล และ กาญจนพงศ์ สุวรรณ
- การบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของเทศบาลในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย 262
(Administration According to the Principle of Good Governance
of Municipality in the Eastern Region of Thailand)
สมพร หลงเจริญ
- ทวารวดี : เส้นทางเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมไทย 278
(Dvaravati: The Routes of Buddhism Propagation in Thai Society)
เพ็ญพรรณ เพ็ญฟูลอย และภัทรกุล ศิลปรัตน์

การพัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศของครู เพื่อการบริหารงาน โรงเรียนนครนนท์วิทยา 5 ทานสัมฤทธิ์ จังหวัดนนทบุรี (The Development of Information Technology Skills of Teacher for Administration Nakornnon Wittaya 5 School Transumrit Nonthaburi Province) โสภี วิวัฒน์ชาญกิจ	288
บทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลเหมืองใหม่ อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ต่อการสร้างความรู้ความเข้าใจด้านทักษะดิจิทัล ให้กลายเป็นพลเมืองดิจิทัล (The Role of Mueang Mai Subdistrict Administrative Organization in Amphawa District, Samut Songkhram towards the building of Knowledge and understanding in digital skill to become digital citizen) พิจักษณ์ ภูตระกูล	299
การสำรวจและเปรียบเทียบผลการประเมินด้านคุณธรรมและความโปร่งใส จากการตอบคำถามตามประสบการณ์หรือตามความคิดเห็นของผู้เรียนในชั้นเรียน (A Survey and Comparison Results of Integrity and Transparency Evaluation from Answers of the Questions on Experiences and Opinions of the Learners in Classroom) ยุทธนา หมั่นดี จุฑารัตน์ หมอเต๊ะ และ สุรสิทธิ์ สุวรรณสินธุ์	310
บทความปริทัศน์ เรื่อง “นิตยสารธรรมจักขุ (พ.ศ. 2437-2454) : ความเป็นมาและสารัตถะ” (Dhammacakṣu magazine (1894-1911): Its background and contents) อัญชลิตา สุวรรณชะภู	320
บทวิจารณ์หนังสือเรื่อง กระแสธารปรัชญาจีน: ข้อโต้แย้งเรื่องธรรมชาติ อำนาจ และจารีต (Book Review “The Chinese Philosophical Current: Controversies on Nature, Power, and Tradition”) พระวิเชียร เถียนอี่ (กาญจนไตรภพ)	330
จริยธรรมการตีพิมพ์บทความในวารสารพุทธมัตต์ ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม	339
การเตรียมต้นฉบับเพื่อการเสนอจัดพิมพ์ในวารสารพุทธมัตต์ ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม	341

ทวารวดี : เส้นทาง การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมไทย
Dvaravati : The Routes of Buddhism Propagation in Thai Society

เพ็ญพรรณ เฟื่องฟูลอย
Penphan Fuangfooloy
ภัทรกุล ศิลปรัตน์
Phatthrakul Silparat
วิทยาลัยสงฆ์สุพรรณบุรีศรีสุวรรณหงูมิ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Suphanburi-Srisuvarnabhumi Buddhist College,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
E-mail: Penphan.fua@mcu.ac.th
วันที่รับบทความ (Received) : 22 มิถุนายน 2566
วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 30 ธันวาคม 2566
วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 30 ธันวาคม 2566

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาเส้นทาง การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอารยธรรมทวารวดี 2) เพื่อนำเสนอผลการศึกษาเส้นทาง การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอารยธรรมทวารวดีในสังคมไทย เป็นงานวิจัยเชิงเอกสารและงานวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยกระบวนการศึกษาข้อมูลจากหนังสือ ตำรา เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ร่วมกับการลงพื้นที่ภาคสนาม มุ่งศึกษาและนำเสนอเส้นทาง การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ร่วมกับองค์ความรู้อารยธรรมทวารวดี ให้เกิดความเชื่อมโยงองค์ความรู้อารยธรรมทวารวดีในวงกว้างและเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจ

ผลการศึกษาพบว่า เส้นทาง การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอารยธรรมทวารวดีในสังคมไทย เกิดจากการเชื่อมโยงอารยธรรมที่ได้รับอิทธิพลจากประเทศอินเดีย ช่วงพุทธศตวรรษที่ 6 - 18 เป็นการเคลื่อนตัวมาพร้อมกับการติดต่อค้าขายของชาวอินเดียที่เข้ามาพร้อมกับศิลปกรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ วัฒนธรรม และศาสนา สำหรับการนำเสนอผลการศึกษาเส้นทาง การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอารยธรรมทวารวดีสังคมไทย ได้สร้างโมเดลแผนที่แสดงเส้นทาง การเผยแผ่ของอินเดียและในยุคก่อนทวารวดีตอนต้น ยุคทวารวดีตอนต้น ยุคทวารวดีตอนกลาง และยุคทวารวดีตอนปลาย

คำสำคัญ : ทวารวดี, เส้นทาง, การเผยแผ่

ABSTRACT

The objectives of this research article are twofold: 1) to examine the routes of Buddhism propagation in the Dvaravati civilization, and 2) to present the study's findings on these routes within Thai society. This research adopts a documentary and qualitative research approach, involving the study of information from books, textbooks, relevant research documents, as well as field visits. The primary focus is on investigating and proposing the routes of Buddhism propagation, while also deepening our understanding of the Dvaravati civilization. The intention is to establish a comprehensive connection to the broad knowledge of the Dvaravati civilization and to provide benefits to those interested in the subject.

The study revealed that the routes of Buddhism propagation in the Dvaravati Civilization in Thai society were influenced by the interconnection of civilizations influenced by India. This movement occurred during the 6th to 18th Buddhist centuries and involved trade contacts with Indians who brought with them their arts, ancient sites, antiquities, culture, and religion. As a result, a map model depicting the propagation routes was created, representing the early pre-Dvaravati period, early Dvaravati period, middle Dvaravati era, and late Dvaravati era in India.

Keywords: Dvaravati, Route, propagation

1. บทนำ

การศึกษาประวัติศาสตร์โบราณ ถือเป็นการย้อนกลับไปมองเรื่องราวที่เกิดขึ้นในอดีต ผ่านวิธีการ กระบวนการ และข้อมูลที่ยังคงมีอยู่ในปัจจุบัน การศึกษาเส้นทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอารยธรรม ทวารวดีในสังคมไทย จากการศึกษาพบร่องรอยหลักฐานทางพระพุทธศาสนา ตั้งแต่ช่วงพุทธศตวรรษที่ 3 ซึ่งเป็นช่วงที่พระเจ้าอโศกมหาราช ทรงส่งสมณะทูตจำนวน 9 สายออกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในดินแดนต่าง ๆ โดยสายที่ 8 มีพระโสณะเถระและพระอุตตระเถระ เข้ามาเผยแผ่พระพุทธศาสนาในดินแดนสุวรรณภูมิ และในประเทศพม่า จากนั้นพระพุทธศาสนาจึงประดิษฐานตั้งมั่นจนเป็นปึกแผ่น ในสมัยก่อนพุทธกาลพบว่าชาว อินเดียได้เดินทางมาค้าขายกับรัฐสุวรรณภูมิและเข้ามาตั้งถิ่นฐานเผยแผ่ศิลปวัฒนธรรมแก่ชาวพื้นเมืองในแถบ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ต่อจากนั้นผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนาเดินทางเข้ามาดินแดนแหลมอินโดจีนเป็นจำนวนมาก ในสมัยทวารวดีจึงมีผู้คนผสมผสานอยู่ร่วมกันหลายเชื้อชาติเผ่าพันธุ์ หากแต่มีความสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้ง โดยเฉพาะวิถีชีวิตที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ยังมีการสร้างสรรค์วัฒนธรรมประเพณี โดยมีพระพุทธศาสนาเป็นตัวเชื่อมผสาน จนเกิดการหลอมรวมกันทางศิลปวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต ที่เป็น รูปแบบลักษณะเฉพาะของศิลปวัฒนธรรมทวารวดี และกลายเป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงความหลากหลายทาง

วัฒนธรรม ทางสังคม คติความเชื่อต่าง ๆ เข้าด้วยกัน นักวิชาการพยายามค้นหาว่าศูนย์กลางของอารยธรรมทวารวดีนั้นอยู่ตรงไหน มีเส้นทางของการเผยแผ่ความเจริญไปในทิศทางไหน ด้วยวิธีการอย่างไร

อาจารย์ศรีศักร วัลลิโภดม (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2549 : 61) ได้เสนอหลักฐานทางโบราณคดี เกี่ยวกับดินแดนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ที่มีพัฒนาการทางสังคมมนุษย์สมัยสำริดจนถึงสมัยเหล็ก ได้รับอิทธิพลทางอารยธรรมจากจีนและอินเดียทั้งสิ้น ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 11 – 12 ลงมาว่า ดินแดนแห่งหนึ่งในแถบนี้มีความอุดมสมบูรณ์ เป็นบริเวณที่ราบลุ่มเหมาะแก่การเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ จึงเกิดการเคลื่อนย้ายผู้คนเข้ามาแสวงหาทรัพยากรทางธรรมชาติดังกล่าว เป็นลักษณะการเคลื่อนย้ายแบบทยอยกันเข้ามาตั้งรกรากอย่างค่อยเป็นค่อยไป และดินแดนในประเทศไทยก็มีความอุดมสมบูรณ์ให้รองรับการแสวงหาทรัพยากรและการสร้างบ้านแปงเมือง (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2549 : 62) การค้นพบโบราณวัตถุในยุคเหล็กแถบลุ่มน้ำเก่าที่เป็นต้นน้ำของแม่น้ำแม่กลอง แม่น้ำท่าจีน แม่น้ำจรเข้สามพัน ซึ่งอาจมองได้ว่าการติดต่อทางทะเลนั้นมีเมืองท่าที่สำคัญในแถบนั้นน่าจะเป็นเมืองโบราณอู่ทองด้วยเช่นกัน

หากพิจารณาจากสภาพที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ ประกอบกับหลักฐานโบราณสถานและหลักฐานเอกสารต่างๆ รวมทั้งจดหมายเหตุของประเทศจีน และจารึกที่พบในบริเวณเมืองโบราณอู่ทอง ทำให้เชื่อได้ว่า เมืองโบราณอู่ทอง น่าจะเป็นศูนย์กลางของรัฐทวารวดี และเป็นเมืองท่าสำคัญ เนื่องจากเป็นเมืองที่ตั้งอยู่ใกล้ทะเลและมีทางน้ำเข้าออกต่อกับฝั่งทะเลโดยตรง อีกทั้งยังได้พบโบราณวัตถุประเภทตราประทับดินเผาซึ่งเป็นของติดตัวพ่อค้าชาวอินเดียในสมัยหลังคุปตะ (พุทธศตวรรษที่ 12-14) และจากหลักฐานด้านประวัติศาสตร์ศิลปะด้านโบราณคดี นำไปสู่ข้อสันนิษฐานที่ว่าเมืองโบราณอู่ทอง น่าจะมีบทบาทเป็นเมืองหลวงหรือศูนย์กลางของรัฐทวารวดีในยุคแรก ราวพุทธศตวรรษที่ 9-13 (ผาสุข อินทรารุช, 2542 : 101-106) เมืองโบราณอู่ทองจัดเป็นเมืองท่าที่เจริญรุ่งเรืองสืบต่อมาจนกลายเป็นศูนย์กลางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เก่าแก่ที่สุดของรัฐทวารวดี

จากประเด็นดังกล่าวนำไปสู่ความสงสัยในเรื่อง ศูนย์กลางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของอารยธรรมทวารวดีนั้นอยู่ที่ใด นักวิชาการต่างก็มีความเห็นแตกต่างกันไป ทำให้นักวิชาการตั้งสมมติฐานเกี่ยวกับศูนย์กลางของ อาณาจักรทวารวดีไว้ 3 แห่ง คือ เมืองอู่ทอง เมืองนครปฐม (นครชัยศรี) และเมืองลพบุรี (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2562 : 61-74) ประเด็นของศูนย์กลางของอาณาจักรทวารวดีคือเมืองอู่ทองหรือไม่ พระพุทธศาสนามีพัฒนาการเป็นอย่างไรในอารยธรรมทวารวดี และเมืองโบราณอู่ทอง ที่สำคัญเส้นทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคสมัยทวารวดีนั้นเป็นไปอย่างไร มีความเชื่อมโยงกับพื้นที่วิจัยนี้แบบไหน ทั้งหมดนั้นล้วนเป็นเรื่องที่น่าสนใจและน่าศึกษาค้นหาอย่างยิ่ง

จากเหตุผลที่ได้กล่าวอ้างมาในเบื้องต้นแล้วนั้น ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอารยธรรมทวารวดี จากเอกสารที่เกี่ยวข้องเป็นเบื้องต้น เช่น หนังสือของนักวิชาการโบราณคดี นักประวัติศาสตร์ คัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา วรรณกรรม พระพุทธศาสนาในลังกามา ล้านนา ล้านช้าง ตลอดจนงานค้นคว้าด้านภูมิศาสตร์ของนักประวัติศาสตร์และนักโบราณคดี ที่ได้ศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับเรื่องทวารวดี รวมทั้งการวิเคราะห์ข้อมูลทางด้านศิลปกรรมว่ามีความเกี่ยวข้องกับเส้นทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมไทยว่าสอดคล้องกันมากน้อยเพียงใด แล้วจึงนำเสนอผลการวิจัยที่สร้างองค์ความรู้ใหม่ตามวัตถุประสงค์ต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาเส้นทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอารยธรรมทวารวดี
2. เพื่อนำเสนอผลการศึกษาเส้นทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอารยธรรมทวารวดีในสังคมไทย

3. วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการกำหนดใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพร่วมกับวิธีวิจัยเชิงเอกสาร และวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการ ของการดำเนินงานด้วยรูปแบบการจัดการที่เป็นแนวทางการศึกษาในการจัดเก็บข้อมูล ที่มุ่งนำผลการวิจัยมาใช้ในการสร้างชุดองค์ความรู้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอารยธรรมทวารวดี เป็นการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารและกระบวนการลงพื้นที่เก็บข้อมูลเชิงปฏิบัติการ อันมีสาระสำคัญ ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

1) การสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth interview) เป็นข้อมูลวิจัยเชิงคุณภาพจากการเก็บจากข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) 2) การสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) เป็นการสนทนากลุ่มในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาองค์ความรู้เรื่องการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอารยธรรมทวารวดี 3) การสุ่มตัวอย่างสัมภาษณ์แบบเจาะจงกับกลุ่มนักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี อารยธรรมทวารวดีในทุกภาคส่วนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ในการจัดเก็บข้อมูลของกลุ่มประชากรผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ประชาชนในพื้นที่ จำนวน 4 แห่ง ประกอบด้วย อำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี จำนวน 10 คน อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม จำนวน 10 คน อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี จำนวน 10 คน พื้นที่อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี จำนวน 10 คน (รวม 40 คน) ปรากฏท้องถิ่น ในพื้นที่ดังกล่าวแห่งละ 2 คน (รวม 8 คน) นักวิชาการด้านโบราณคดี และประวัติศาสตร์ แห่งละ 2 คน (รวม 8 คน) ผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรมทวารวดี แห่งละ 2 คน (รวม 8 คน) และผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องภาครัฐและเอกชนแห่งละ จำนวน 3 คน (รวม 12 คน) โดยใช้วิธีการเจาะจงตามการศึกษาวิจัย จำนวน 80 คน

2. เครื่องมือการวิจัย

- 1) ชนิดของเครื่องมือวิจัย แบบสำรวจ แบบสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มย่อย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยดำเนินการดังนี้

เครื่องมือที่นำมาใช้กำหนดระเบียบวิธีการวิจัย ได้กำหนดกระบวนการวิจัยโดยการใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย การวิจัยเชิงเอกสาร ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการศึกษาและค้นคว้าจากเอกสารทางวิชาการ ตำรา ตลอดจนผลงานวิจัยประเภทต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้ในกระบวนการสร้างพื้นฐานขององค์ความรู้ในทางวิชาการเกี่ยวกับเส้นทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนา อันเป็นแนวทางประการสำคัญในการนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ที่สามารถนำไปใช้ในกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลทางวิชาการที่มีประสิทธิภาพส่วนเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลตามกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ที่มีลักษณะเป็นการสัมภาษณ์เจาะลึกข้อคำถามที่สามารถนำไปใช้ในกระบวนการสัมภาษณ์แบบชี้แนะที่ไม่มี การกำหนดโครงสร้างของข้อคำถามที่มีความชัดเจนตายตัว โดยเป็นแต่

เพียงการกำหนดแนวข้อคำถามแบบเปิดกว้าง หรือเป็นการใช้แบบสัมภาษณ์ปลายเปิด ซึ่งเป็นกระบวนการวิธีการวิจัยที่มีผลทำให้ข้อคำถามมีความยืดหยุ่นและเปิดกว้างการสัมภาษณ์เจาะลึกเป็นเทคนิคและกระบวนการวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพที่มีความเหมาะสมอย่างยิ่งในการนำมาที่ใช้ในการสัมภาษณ์ส่วนบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคคลที่เป็นผู้ที่มีความรู้และความชำนาญหรือมีความเชี่ยวชาญในเรื่องที่กำลังดำเนินกระบวนการวิธีการวิจัย เปิดโอกาสให้ผู้ที่มีความรู้และความชำนาญหรือมีความผู้เชี่ยวชาญสามารถแสดงความคิดเห็นหรือทรรศนะได้อย่างหลากหลายผู้สัมภาษณ์สามารถที่จะดำเนินการสัมภาษณ์ และสามารถที่จะสอบถามที่สำคัญ และมีความน่าสนใจในแต่ละประเด็นของคำตอบ จากผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยหรือผู้ให้สัมภาษณ์ อันทำให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่มีความหลากหลาย และข้อเท็จจริงในทางดำเนินการและใช้เครื่องมือ ได้แก่

แบบสำรวจ เรื่อง ร่องรอยการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอารยธรรมทวารวดีในสังคมไทย ประกอบด้วย 4 พื้นที่วิจัย ได้แก่ เมืองโบราณอู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี บ้านดอนตาเพชร อำเภอนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี เมืองโบราณทุ่งขวาง อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม และเมืองโบราณคูบัว จังหวัดราชบุรี คณะผู้วิจัยดำเนินการลงพื้นที่สำรวจร่องรอย และสอบถามข้อมูลเบื้องต้นกับประชาชนในพื้นที่ เข้าพบเจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑสถานในการเก็บข้อมูลเบื้องต้น

แบบสัมภาษณ์ เรื่อง เส้นทางเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอารยธรรมทวารวดี โดยใช้การสำรวจลงพื้นที่เก็บข้อมูลวิจัย ประกอบด้วยเนื้อหา จำนวน 2 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานผู้ให้ข้อมูลทั่วไป เช่น ข้อมูลส่วนตัวผู้ให้ข้อมูล เพศ สถานภาพ วัตถุประสงค์รูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อสืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับเส้นทางเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอารยธรรมทวารวดี

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับองค์ความรู้และหลักฐานเชิงประจักษ์ เพื่อนำไปสู่การพัฒนามรดกโลกต่อไป

1. แบบสัมภาษณ์ ประชาชน ผู้นำชุมชน ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องในการศึกษาประเด็นดังกล่าว

2. การประชุมชมกลุ่มย่อย (Focus Group) หรือเวทีเสวนา เพื่อที่จะได้ทราบถึงข้อมูลเชิงลึกของแต่ละพื้นที่ รวมถึงความต้องการพัฒนาความร่วมมือเป็นเครือข่ายทางวัฒนธรรมมรดกโลกต่อไป

2) การสร้างเครื่องมือวิจัย

กระบวนการในการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในกระบวนการวิจัยได้กำหนดให้ใช้วิธี สัมภาษณ์เจาะลึก โดยกระบวนการสัมภาษณ์แบบชี้นำอันเป็นกระบวนการวิธีการสัมภาษณ์ที่มีลักษณะที่ไม่มีข้อคำถามที่เป็นมาตรฐานเป็นการกระบวนการวิธีการสัมภาษณ์ที่ไม่มีการกำหนดโครงสร้างของข้อคำถามที่นำมาใช้ในการสัมภาษณ์เจาะลึก เพียงแต่มีการกำหนดลักษณะของข้อคำถามที่มีลักษณะเปิดกว้างแต่มีความยืดหยุ่น และมีการนำคำผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละคนตามสถานการณ์ที่มีการขับเคลื่อนหรือเปลี่ยนแปลงไปได้ตลอดเวลาส่วนการกำหนดกระบวนการและขั้นตอนในการออกแบบการวิจัยหรือการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในกระบวนการวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดกระบวนการและขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. การสำรวจ เป็นการลงพื้นที่เก็บข้อมูลตามแบบสำรวจ รูปแบบโบราณสถาน โบราณวัตถุที่ยังหลงเหลืออยู่ ร่วมกับการสอบถามข้อมูลจากประชาชนหรือผู้ให้ข้อมูล

2. การสัมภาษณ์เจาะลึก โดยกระบวนการวิธีการสัมภาษณ์แบบขึ้นนำอันเป็นกระบวนการวิธีการสัมภาษณ์ที่ไม่มีรูปแบบข้อคำถามที่ตายตัว หรือกระบวนการวิธีการสัมภาษณ์ที่มีลักษณะที่ไม่มีข้อคำถามที่เป็นมาตรฐานเป็นกระบวนการสัมภาษณ์ที่ไม่มีการกำหนดโครงสร้างของข้อคำถามที่นำมาใช้ในการสัมภาษณ์เจาะลึก เพียงแต่มีการกำหนดลักษณะของข้อคำถามที่มีลักษณะเปิดกว้างมีความยืดหยุ่น

3. สัมมนากลุ่ม มีการนำคำผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละคนตามสถานการณ์ที่มีการขับเคลื่อนหรือเปลี่ยนแปลงไปได้ตลอดเวลาส่วนการกำหนดกระบวนการและขั้นตอนในการออกแบบการวิจัยหรือการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในกระบวนการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดกระบวนการและขั้นตอนในการดำเนินกระบวนการวิจัย ดังนี้

1. การศึกษาเอกสารเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เอกสารประวัติศาสตร์ เอกสารโบราณคดี
2. การสนทนากลุ่ม เพื่อรวบรวมข้อมูล ศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับเส้นทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอารยธรรมทวารวดี เช่น

- 1) หลักฐานและการค้นพบในพื้นที่วิจัย
- 2) หลักฐานเชิงประจักษ์ทางกายภาพ
- 3) หลักฐานที่เป็นเรื่องเล่าและความเชื่อ
- 4) การสร้างเครือข่ายองค์ความรู้ที่มีความสอดคล้องสัมพันธ์กันทางประวัติศาสตร์
- 5) แนวทางการพัฒนาพื้นที่เพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงโบราณคดี

3) การหาคุณภาพของเครื่องมือวิจัย

แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง

4) การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ข้อมูลจากเอกสาร เป็นการค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎี และผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ศึกษาจากหนังสือ บทความในวารสาร เอกสารวิชาการ วิทยานิพนธ์ และแผนพัฒนาตำบล ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การท่องเที่ยววัฒนธรรม

2. ข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลในพื้นที่ โดยวิธีการสนทนากลุ่ม ร่วมกับผู้ให้ข้อมูลวิจัยเพื่อ ศึกษาองค์ความรู้ แนวคิด วิธีดำเนินการจัดการองค์ความรู้ ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาพื้นที่ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของกลุ่มหรือประชาชนในพื้นที่

5) การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ข้อมูลเชิงปริมาณ แผนการบริหารจัดการกิจกรรมหรือการท่องเที่ยวเชื่อมโยงเครือข่าย ตามรอยเส้นทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอารยธรรมทวารวดี ร่วมกับชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

2. ข้อมูลเชิงคุณภาพ แผนการจัดการองค์ความรู้ที่มีคุณภาพเป็นที่ยอมรับของภาครัฐและเอกชนสามารถนำไปใช้ในงานวิชาการต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาทั้งในเชิงเอกสาร (Documentary Research) และข้อมูลเชิงประจักษ์ จากการศึกษาสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย การสำรวจและสอบถามในพื้นที่ เป็นกระบวนการศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพและ

เชิงปฏิบัติ (Qualitative/Action Research) โดยผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมุ่งเน้นสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ดังนี้

1) วิเคราะห์ข้อมูลตามเอกสารหลักฐาน ร่องรอย ประวัติศาสตร์ และโบราณคดีอารยธรรมทวารวดี ที่ปรากฏในพื้นที่วิจัย

2) นำผลการศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพมาทำการวิเคราะห์ สังเคราะห์ วิพากษ์ และประมวลชุดความรู้ที่ได้รับจากกระบวนการและแนวทางในการดำเนินงาน

4. ผลการวิจัย

จากการศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอารยธรรมทวารวดี ในส่วนที่เป็นเอกสารทางวิชาการ หนังสือ ตำรา ร่วมกับการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิผู้เชี่ยวชาญในพื้นที่วิจัย มีผลวิจัยดังต่อไปนี้

1) เมืองอุทอังก์บอารยธรรมทวารวดี

ในประเด็นการศึกษาประวัติศาสตร์เป็นการมองเรื่องราวในอดีตผ่านปัจจุบัน รวมไปถึงเป็นการเดินทางตามวิธีการและแนวคิดของนักปราชญ์ นักวิชาการเฉพาะด้านทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ ที่ล้วนแสวงหาข้อมูลในด้านต่าง ๆ ทั้งที่กว้างและลุ่มลึกในเรื่องอารยธรรมทวารวดี

พบว่าพัฒนาการของทวารวดี ในลักษณะที่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่เป็นจุลภาค (จิตา สาระยา, 2532 : 64) บริเวณบ้านเมืองที่เรียกว่าทวารวดี ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทั้งบริเวณพื้นแผ่นดินใหญ่และบริเวณที่เป็นเกาะ โดยหลักฐานทั้งเก่าและใหม่ การมอง “ทวารวดี” ในลักษณะที่เป็นส่วนหนึ่งของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มองเรื่องราวของความสัมพันธ์ระหว่างรัฐหรือบ้านเมือง โดยได้เสนอให้เห็นว่าพัฒนาการของทวารวดีที่แท้จริงเกิดขึ้นจากการขยายตัวของชุมชนบ้านเมืองในเขตลุ่มน้ำใกล้ทะเล (Riverine region) ที่สร้างเครือข่ายการติดต่อทั้งภายในและภายนอก สืบต่อมาแต่สมัยเมืองอุทอังก์บ ซึ่งร่วมสมัยกับรัฐพุนันที่อยู่บริเวณปากแม่น้ำโขง สำหรับเมืองอุทอังก์บ ได้พบหลักฐานประเภทขวาน หินขัด ลูกปัด ภาชนะดินเผา เหล็กในสำหรับปั่นด้าย ขวานสำริด ฆมวก หอก และเครื่องมือเครื่องใช้โลหะอื่นๆ อีกมากมาย ชุมชนในยุคนั้นเป็นสังคมเกษตรกรรม เป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำ ทำการเพาะปลูกได้ผลดี ประกอบกับสามารถติดต่อกับชายฝั่งทะเลได้สะดวก จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้ชุมชนเมืองอุทอังก์บสามารถพัฒนาสภาพสังคมและเศรษฐกิจ จนขยายตัวเข้าสู่สังคมเมืองได้ และจากหลักฐานประเภทโบราณวัตถุสถานที่พบในช่วงเวลาดังกล่าว ทำให้ทราบว่าเมืองอุทอังก์บ ได้มีการติดต่อสัมพันธ์กับอินเดีย จนทำให้นักวิชาการหลายคนเชื่อว่าเมืองโบราณอุทอังก์บ อาจจะเป็นเมือง “สุวรรณภูมิ” (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2532 : 107) พระเจ้าอโศกได้ส่งพระโสณะเถระและพระอุตระเถระมาเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในราวพุทธศตวรรษที่ 3 เพราะมีการรับอิทธิพลทางวัฒนธรรมของอินเดียอย่างมาก จนทำให้ช่วงพุทธศตวรรษที่ 11-12 ได้เกิดวัฒนธรรมที่ผสมผสานกันระหว่างรูปแบบวัฒนธรรมท้องถิ่นกับวัฒนธรรมที่มาจากกลุ่มชนภายนอก วัฒนธรรมนี้มีจุดเด่นอยู่ที่รูปแบบทางศิลปกรรมเฉพาะตัว มีการใช้ภาษามอญร่วมกัน และการนับถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาหลัก วัฒนธรรมทวารวดีเชื่อกันว่ามี ศูนย์กลางความเจริญตั้งอยู่

บริเวณเขตที่ราบภาคกลางของประเทศไทย ซึ่งมีเมืองเมืองหลัก ได้แก่ เมืองนครชัยศรี (นครปฐม) เมืองประจวบ (ราชบุรี) และเมืองอู่ทอง

2) เมืองคูบัวกับอารยธรรมทวารวดี

พบว่าสถาปัตยกรรมบริเวณเมืองโบราณคูบัวได้รับอิทธิพลทางด้านศิลปะจากช่างสมัยราชวงศ์คุปตะของอินเดีย พร้อมกับมีการค้นพบหลักฐานว่าพระพุทธศาสนาได้รุ่งเรืองมากกว่า 1,000 ปี พบร่องรอยโบราณสถานมากกว่า 60 แห่ง และส่วนใหญ่เป็นศาสนสถานที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาทั้งในลัทธิเถรวาทและลัทธิมหายาน โดยวัตถุที่ขุดค้นในเขตเมืองคูบัวนั้นเป็นประติมากรรมปูนปั้นและดินเผาที่ใช้ประดับอาคาร เช่น พระพุทธรูป พระโพธิสัตว์ เทวดาหรือบุคคลชั้นสูง เครื่องมือเครื่องใช้ เครื่องประดับต่าง ๆ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการทางเทคโนโลยีขั้นสูงในยุคนั้น และทำให้สันนิษฐานได้ว่าเมืองคูบัวเจริญรุ่งเรืองอยู่ในยุคทวารวดีราวพุทธศตวรรษที่ 11-16 เมืองโบราณคูบัวได้เจริญขึ้นในฐานะที่เป็นเมืองท่าสำคัญของอาณาจักรทวารวดี เห็นได้จากร่องรอยของโบราณสถานหลายแห่งที่ยังคงปรากฏอยู่ในปัจจุบัน ร่องรอยของโบราณสถานหลายแห่งนี้ยังบ่งบอกถึงลักษณะถึงความเจริญในรูปแบบของวัฒนธรรมทวารวดี โบราณสถานและโบราณวัตถุที่พบถูกสร้างขึ้นราวพุทธศตวรรษที่ 11 – 16 เมืองคูบัวได้พัฒนาขึ้นสูงสุดในช่วงพุทธศตวรรษที่ 13 ซึ่งเป็นช่วงที่การค้าทางทะเลมีการขยายตัวอย่างมาก ร่องรอยการค้าทางทะเลของเมืองคูบัวปรากฏตามลำน้ำเก่า ที่เรือขนส่งสินค้าขนาดเล็กสามารถแล่นเข้าถึงเมืองได้ เนื่องจากตั้งอยู่ห่างจากทะเลเพียง 25 กิโลเมตร

3) บ้านดอนตาเพชรกับอารยธรรมทวารวดี

ชุมชนสมัยโบราณมักตั้งอยู่ในบริเวณที่มีทางน้ำไหลผ่าน หรือในบริเวณที่สามารถเข้าถึงลำน้ำต่าง ๆ ได้สะดวก เส้นทางน้ำเหล่านั้นสามารถใช้เป็นเส้นทางคมนาคมเชื่อมต่อกับแม่น้ำสายหลัก เช่น แม่น้ำท่าว่า ที่มาบรรจบกับแม่น้ำจรเข้สามพัน หรือแม่น้ำทวน ที่เชื่อมไปยังลำน้ำแม่กลองได้ ลักษณะการเลือกทำเลที่ตั้งชุมชนเช่นนี้ อาจชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของแม่น้ำสายหลัก คือ แม่น้ำจรเข้สามพัน และแม่น้ำทวน ที่สามารถใช้ได้ทั้งเป็นเส้นทางคมนาคมเข้าสู่พื้นที่ ที่อยู่ลึกเข้าไปแผ่นดินหรือออกไปยังแม่น้ำแม่กลองและแม่น้ำสุพรรณบุรีที่ไหลลงสู่ทะเลได้ แหล่งโบราณคดีบ้านดอนตาเพชร อ.พนมทวน จ.กาญจนบุรี ถือเป็นตัวอย่างหนึ่งของชุมชนสำคัญในกลุ่มน้ำทวน ที่มีความสัมพันธ์กับเครือข่ายแลกเปลี่ยนค้าขายระหว่างชุมชนที่อยู่ห่างไกลกัน การขุดค้นทางโบราณคดีที่แหล่งโบราณคดีบ้านดอนตาเพชร ได้พบพื้นที่สุสานของคนยุคก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลาย ที่มีประเพณีการปลงศพ โดยฝังสิ่งของเครื่องใช้และเครื่องประดับอุทิศให้ผู้เสียชีวิต ด้วยวัตถุที่อุทิศให้ผู้ตายจำนวนหนึ่ง เป็นสิ่งของที่มีมูลค่าที่ผลิตจากพื้นที่ต่างถิ่นที่อยู่ห่างไกลมากจากพื้นที่ลุ่มน้ำทวน-จรเข้สามพัน

4) เมืองโบราณทุ่งขวางกับอารยธรรมทวารวดี

เมืองโบราณทุ่งขวาง อ.กำแพงแสน เป็นเมืองโบราณสมัยทวารวดี มีอายุเท่ากับเมืองนครชัยศรี แต่มีขนาดเล็กกว่า อยู่ห่างจากอำเภอเมืองไปทางทิศเหนือ ประมาณ 24 กิโลเมตร จากหลักฐานบางประการ ทำให้พอสันนิษฐานได้ว่า "เมืองเก่ากำแพงแสน" เป็นเมืองโบราณสมัยทวารวดี มีอายุเท่ากับเมืองนครชัยศรี (ธิดาสาระยา, 2532 : 49) แต่มีขนาดเล็กกว่า เนื่องจากสร้างขึ้นโดยเมืองนครชัยศรี เพื่อควบคุมเส้นทางการค้าตามคูคลอง เพราะต้องการส่งเสริมให้เป็นเมืองท่า เป็นศูนย์กลางการค้าทางทะเลของเมืองนครชัยศรี ดังนั้นความ

เจริญและความเสื่อมของเมืองกำแพงแสนจึงน่าจะเป็นไปพร้อม ๆ กับเมืองนครชัยศรี สำหรับการเที่ยวชมโบราณสถานแห่งนี้ จะเน้นไปในลักษณะของคูน้ำและคันดิน ที่ยังคงสภาพเดิมไว้อย่างชัดเจน แต่ไม่ปรากฏซากโบราณสถานใด ๆ อีก ส่วนสภาพภายในตัวเมืองเก่า จะมีเนินดิน สระน้ำ ต้นไม้ใหญ่ และเป็นที่อยู่อาศัยของนกนานาพันธุ์ ปัจจุบันจึงใช้พื้นที่เป็นค่ายลูกเสือของจังหวัดนครปฐม

5. สรุปผลการวิจัย

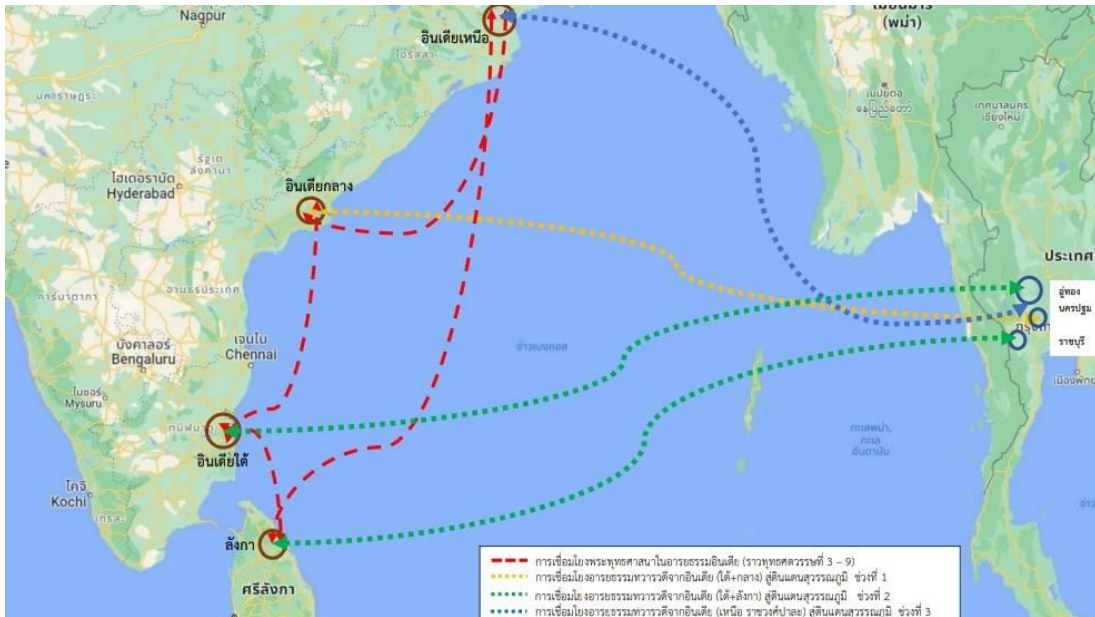
จากการวิจัยสรุปได้ว่า เส้นทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอารยธรรมทวารวดีในสังคมไทย สำหรับพื้นที่วิจัยทั้ง 4 แห่ง ได้รับอิทธิพลมาจากแพรววัฒนธรรมของอินเดีย ตั้งแต่ศิลปะอมราวดี (พุทธศตวรรษที่ 6-9) ศิลปะคุปตะ (พุทธศตวรรษที่ 9-11) ศิลปะลังกาในสมัยอนุราชปุระ (พุทธศตวรรษที่ 8-16) และในช่วงพุทธศตวรรษที่ 14-15 งานกลุ่มหนึ่งเป็นเรื่องของสกุลช่างท้องถิ่น ที่เกิดจากศิลปะทวารวดีได้แพร่หลายอย่างมากไปตามท้องถิ่นต่าง ๆ ซึ่งจากงานศิลปกรรมแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างจากงานที่จัดเป็นฝีมือช่างหลวง (สุภัทรดิศ ดิศกุล, 2514 : 119) คือ พระพุทธรูปแสดงลักษณะพระพักตร์เล็ก สันและแบน ขมวดพระเศวตใหญ่ พระเนตรโปน พระนาสิกใหญ่และแบน พระโอษฐ์หนา รูปแบบศิลปะในช่วงนี้เกิดจากการผสมผสานศิลปะคุปตะ ศิลปะปัลลวะ และศิลปะปาละ กับศิลปะพื้นถิ่นดั้งเดิมที่มีอยู่ จึงเกิดศิลปะที่เป็นความนิยมแบบใหม่ เช่น การยกพระหัตถ์ทั้งสองข้างขึ้นในปางแสดงธรรม พระพุทธรูปยืนที่ได้จากการขุดค้นเจดีย์หมายเลข 11 เมืองอุทองปัจจุบันจัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติอุทอง (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2549 : 49)

นับตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 16 เป็นต้นมา วัฒนธรรมเขมรเริ่มมีบทบาทมากขึ้นในภาคอีสานตอนล่างและในภาคกลาง ซึ่งน่าจะมีศูนย์กลางอยู่ที่ลพบุรี จึงเกิดการผสมผสานวัฒนธรรมขึ้น อย่างไรก็ตามกลุ่มชนในวัฒนธรรมทวารวดีหรือผู้ที่นับถือศาสนาพุทธแบบเถรวาทดั้งเดิมแถบนี้คงไม่ได้หายไปไหน แต่ยังคงอยู่สืบเนื่องมาโดยตลอด ดังนั้นงานศิลปกรรมจึงแยกออกเป็นสองส่วน คือ ส่วนหนึ่งเป็นงานศิลปกรรมที่สืบต่อจากทวารวดีตอนกลาง แต่มีวิวัฒนาการจนกลายเป็นสกุลช่างท้องถิ่น กับอีกส่วนหนึ่งเป็นศิลปกรรมที่ได้รับอิทธิพลของศิลปะเขมร

การสืบร่องรอยประวัติศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอารยธรรมทวารวดี ซึ่งคาดว่ามีความเจริญรุ่งเรืองมากในช่วงพุทธศตวรรษที่ 9 - 16 จึงสามารถทำได้เพียงมองผ่านศิลปะจากโบราณสถาน โบราณวัตถุ และเอกสารเชิงประวัติศาสตร์เท่าที่ยังคงหลงเหลืออยู่เท่านั้นเอง

6. องค์กรความรู้ใหม่

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอารยธรรมทวารวดี เป็นลักษณะของการเคลื่อนตัวของพระพุทธศาสนา โดยการเผยแผ่ของพระธรรมทูตสายต่าง ๆ ซึ่งการเผยแผ่นั้นต้องเดินทางมาพร้อมกับเรือขนส่งสินค้า ทำการค้าขายแลกเปลี่ยนเปลี่ยนสินค้าของกลุ่มพ่อค้าวาณิช กระจายไปทั่วในภูมิภาค ผู้วิจัยพอสรุปเป็นเส้นทางที่เชื่อมโยงให้เกิดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจากอินเดียสู่พื้นที่วิจัยได้ ดังนี้

บรรณานุกรม

ธิดา สารธยา. (2532). (ศรี) ทวารวดี : ประวัติศาสตร์ยุคต้นของสยามประเทศ, พิมพ์ครั้งที่ 3, กรุงเทพมหานคร : เมืองโบราณ.

ผาสุข อินทราชู. (2542). ทวารวดี : การศึกษาเชิงวิเคราะห์จากหลักฐานทางโบราณคดี, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรสมัย.

สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2549). สุวรรณภูมิ ต้นกระแสประวัติศาสตร์ไทย, กรุงเทพมหานคร : มติชน.

สุภัทรดิศ ดิศกุล. (2514). พระพุทธรูปรุ่นเก่าในประเทศไทย, วารสารโบราณคดี, 3(3).

ศักดิ์ชัย สายสิงห์. (2562). ศิลปะทวารวดีวัฒนธรรมพุทธศาสนายุคแรกเริ่มในดินแดนไทย, กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ศรีศักร วัลลิโภดม. (2539). สยามประเทศ: ภูมิหลังของประเทศไทยตั้งยุคดึกดำบรรพ์จนถึงสมัยกรุงศรีอยุธยาราชอาณาจักรสยาม, พิมพ์ครั้งที่ 3, กรุงเทพมหานคร : มติชน.

----- . (2549). ประวัติศาสตร์ โบราณคดี : เมืองอู่ทอง, กรุงเทพมหานคร : เมืองโบราณ.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย : <https://thai.tourismthailand.org/Attraction/>.